

Herman Bang

Sælsomme fortællinger

Bibliotek 1800

Herman Bang

Sælsomme fortællinger

eBibliotek 1800

2023

Fra sjælens ukendte egne tilhviskes der os undertiden sælsomme og gådefulde historier.

De er hemmelighedsfulde og uhyggelige og de fører os hen, hvor der er halvmørkt, og der hvor vi, med tøvende skridt, kun famler os frem, med udstrakte hænder. Men de tænder tillige usikre og flakkende lys over dybder, som vi ellers aldrig skimter – vore egne sjæles hemmelighedssvangre dyb.

Derfor har jeg nedskrevet disse fortællinger.

Barchan er død

Til
Ossip Ssemjonowitsch Melnik.

Vi sad foran en villa, efter middag, på terrassen.

Dagen havde været meget hed. Og nu, mod aften, var luften tung – så tung og lummer, at selv vore cigaretters røg blev doven og syntes kun så møjsomt at løses op. De to popler stod i det begyndende halvmørke foran os, på plænen, ubevægelige og lige – som to fakler, der var brændt ud, højt over tujaernes busketter.

Iwan Iwanowitz vendte sit ansigt mod haven. Han støttede, uden at røre sig, hagen mod marmorgelænderet, der var koldt. Når jeg drejede hovedet – for ligesom at komme bort fra tujaduften, der smittede al luften – så jeg, at han var meget bleg.

Vi havde i lang tid ikke talt.

På ny vendte jeg hovedet.

Og blot for at sige noget, af en ubestemt trang til, i den trykkende luft og i halvmørket, at tale og høre min egen stemme, sagde jeg:

– De siger intet, Iwan Iwanowitz.

Iwan Iwanowitz rørte sig ikke. Bestandig med hagen støttet mod marmorkanten sagde han lavt:

– Luften er så tung. På aftner som denne formår man ikke at bortjage sine erindringer.

– Og hvilke erindringer? spurgte jeg.

– Dén erindring, svarede Iwan Iwanowitz.

– I det hvide ansigt så det ud, som var hans øjne næsten opspilede foran halvmørket – og pludselig sagde han med en helt anden stemme, som jeg aldrig havde hørt, en stemme, der brast løs fra hans bryst:

– Den erindring, at jeg er en morder.

Jeg havde drejet hele mit legeme, og i den lumre aften var det, som om min ryg frøs:

– Er De blevet gal, Iwan Iwanowitz? sagde jeg og forsøgte at le og holdt inde igen.

– Den erindring, at jeg er en morder, gentog Iwan Iwanowitz.

Jeg følte det et nu, som måtte jeg springe til, holde manden, for, alvorlig talt, jeg troede, han var blevet forrykt, vanvittig, på en gang, af heden, af tordenluften, af hvad ved jeg.

Men Iwan Iwanowitz sagde og rørte sig overhovedet ikke:

– Jeg har aldrig fortalt det til nogen. Dem vil jeg sige det.

– Iwan Iwanowitz, sagde jeg, det er jo noget afsindigt snak. (Og halvt uden at vide det, så jeg hen efter ringeapparatet ved døren – for at se, hvor langt det var borte.)

– Hør, om det er afsind, sagde Iwan Iwanowitz: Bliv siddende og hør. Fortællingen er lang.

Og halvsagte, men dog meget tydeligt, besynderligt, skærende tydeligt, således som man fortæller en ting, man tusind gange og uophørligt har gentaget for sig selv – sagde Iwan Iwanowitz og sad hele tiden i samme stilling som skriftende for et usynligt ansigt *der*, *der* i luften foran sig:

– Det er fem år siden. Det var i Petersborg. Jeg boede den gang tæt ved den finske banegård. De må vide det. Ti det var

grunden til, at Waldheim så ofte kom til mig om morgenen for at drikke te. Han boede på landet fra lørdag til mandag hinsides grænsen, den finske grænse, og så, når han om morgenen kom fra banegården, kom han op hos mig for at drikke te, før han gik i ministeriet. Det var Indenrigsministeriet. Han havde gjort en meget smuk karriere, skønt jeg havde troet, han var et ganske tomt og meget almindeligt menneske. Men han var meget smuk ...

Iwan Iwanowitz tav et øjeblik og strakte hænderne frem foran sig på marmorkanten. På det grå marmor så de to hænder ud som de var døde eller som var de modellerede i gips:

– Det var mandag morgen, da han kom. Jeg lå endnu i sengen. Jeg erindrer det altsammen meget tydeligt. Det var solskin, en munter og behagelig morgen. Så kommer Waldheim ind og vi veksler håndtryk, og, mens han sætter sig ved sengen, siger han, som man sådan siger:

– "Nå, er der noget nyt?"

– "Noget nyt?" svarer jeg.

– Og hele mit liv vil jeg spørge mig selv, hvordan det var muligt, hvorfor og hvordan det skete, hvordan det faldt mig ind – hvordan det fløj mig gennem hovedet, skønt jeg sekundet før aldrig havde tænkt det – hvordan det fo'r over min mund – de ord:

– "Noget nyt? Barchan er død."

– "Barchan er død," sagde jeg. Hvorfor? Hvordan kom jeg på det? Barchan, vor fælles ven, var frisk som en fugl og som en fisk. For ti timer siden havde han og jeg spist til aften sammen. Josef Barchan var spillevende, så rask som De og jeg – og jeg sagde alligevel, platsch, ud i luften, hen i mandens ansigt:

– " Barchan er død."

– Men i samme øjeblik var Waldheim sprungen op og satte sig igen som en mand, der *falder*:

– "Barchan," skreg han: "Hva' si'er De – – Barchan. Barchan er død."

– Og hele hans ansigt var forandret ... Ser De, jeg havde aldrig troet, at dette tomme, glatte, dette allemandsansigt *kunne* få det udtryk af forfærdelse eller forvreden smerte, som det da fik ... Og forbavset eller nysgerrig overfor dette nye ansigt, dette nye menneske, der på en gang stod foran mig, sagde jeg endnu en gang (dreven frem, ja, netop af nyfigenhed, nu er jeg overbevist derom):

– "Ja, Barchan er død."

– og tog ikke øjnene fra baronens ansigt.

– Han havde rejst sig igen og, lige ret op og ned, foran sengen, med samlede fødder stod han:

– "Men hvordan er han død? Hvordan? Barchan, Barchan død. Og jeg spiste sammen med ham for tre dage siden" ...

Iwan Iwanowitz førte den venstre hånd hen over sin pande – og denne hånd syntes bestandig, som var den død – men hans øjne vedblev at stirre ud i luften, mens han fortsatte:

– Sig mig, var jeg i de øjeblikke hypnotiseret af det ansigt dér foran min seng? Har jeg talt under en hypnose, for hvilken jeg ikke kunne frigøre mig? Eller var det – ja, det var det måske, en rent artistisk lyst, en uimodståelig trang til at studere smerten, der drev mig? Eller, har De lagt mærke dertil, at der altid, helt inde i os, ulmer en hemmelig grusomhed, en prikkende og ond grusomhed just mod dem, vi mest holder af, og den slår ud et nu, og vi fører stiletten, vi dog altid bærer i vort ærme, lige ind i

deres kød og drejer til og drejer rundt og kan ikke lade være. Vi må, vi *må* tilføje dem smerte. Var det det? Var det det, som lod mig blive ved at tale? Ti, forstår De, jeg begyndte på en gang at fortælle – men omstændeligt, med alle enkeltheder, udmalende: *hvordan* Barchan var død ...

– Hvordan han var falden om, på gaden Puschkinskaja, midt om natten, da vi fulgtes hjem, i et krampeanfald, så han faldt, næsegrus, plat ned, ned på stenbroen – – lige ud for prinsesse Ustupoffs hus, ja, det var netop lige udenfor prinsessens port ...

– Mens Waldheim igen havde sat sig ned og, med hænderne foran sit ansigt, blev ved at sige og sige de samme og kun de samme ord:

– "Barchan – – – Barchan død ... men jeg spiste jo med ham for tre dage siden" ...

– Og jeg blev ved (uden at kunne standse, reven med af min egen løgn, voldtagen af min egen strøm af ord, af mit eget *digt* om den levende Barchans død) jeg blev ved at tale:

– Om Barchans ansigt ... det venstre øje, det havde lukket sig i krampen, kun det højre så; i forfærdelse, skelende fulgte det mig, mens jeg forsøgte at løfte ham op og havde ikke formået det – – mens Barchans ene øje, blodsprængt var det blevet, fulgte mig, fulgte mig ustandseligt ...

– Men pludselig rejste Waldheim sig op af stolen, og hans hænder faldt bort fra hans ansigt, slapt ned, og jeg så (ja, jeg lagde mærke til det), at hans venstre øje var lukket, øjelåget var gledet til ... kun det højre så, mens han sagde:

– "Nej, nej, fortæl ikke mer ... sig ikke mer ..."

– Og uden at tale mer vendte han sig og gik – hen over gulvet ... som en svajende mand, en mand, der har drukket, som

ikke kan stå på sine ben, gik han hen over gulvet og ud ...

– Og jeg holdt ham ikke tilbage.

– Jeg husker det meget godt: mens jeg blev liggende i min seng, tænkte jeg kun én ting: "Hvor Barchan vil more sig." Og mens jeg klædte mig på og stod foran mit spejl, sagde jeg til mig selv:

– "Altså er Waldheim virkelig et menneske. Det havde jeg egentlig ikke troet, skønt det er sandt, jeg holder meget af ham" – –

– Og jeg gik til mit arbejde –

Iwan Iwanowitz tav.

Et stort insekt fløj os forbi, et stort, loddent insekt, som jeg pludselig jog bort med hånden.

Iwan Iwanowitz havde sænket sit hoved og lagt hænderne overkors. Jeg ved ikke, men, medens han sad således, sammensunken, med det ene håndled lagt over det andet, lignede han en mand, der sad lænket.

– Iwan Iwanowitz, sagde jeg: fortæl mig ikke mere. Det er jo altsammen indbildninger, og man skal ikke opsøge indbildninger men forjage dem ...

Iwan Iwanowitz rystede, ganske svagt, på sit hoved og svarede:

– Jeg *må* fortælle.

Og han begyndte at tale pány, i begyndelsen meget langsomt, ligesom med møjsomme skridt, som *den* går, der ved, han skal over en skrænt.

– Den næste morgen – jeg måtte have sovet længe, ti da det ringede på min dør, voldsomt, gang på gang, endnu en gang, så jeg – hvor man husker alle de ting, som man ikke ser og dog

bagefter ved – så jeg (men det blev ved at ringe), at min husholderske allerede havde bragt min the og at det nye hefte af *Ssewerny Wjestnik* lå på stolen ved siden af min seng. Jeg åbnede det. Wolynsky havde skrevet en essay om " Skønhed" – en lang essay. Jeg begyndte at skære den op, med kanten af min theske ...

– Men hvem var det, der ringede? Hvem pokker var det?

– Det kom i ryk, bratte, uophørlige ryk – – uophørligt, som telegrafbude ringer om natten. Og pludselig tænkte jeg (havde Barchan, ser De, mon allerede halvvejs overført mig, meddelt mig sit bud og sin tanke, sin tanke gennem de lukkede døre?): sådan, akkurat sådan ringede telegrafbuddet den nat eller ud på morgenen, da han bragte mig telegrammet fra Tula, at min moder var død ...

– Og jeg løb ud ...

– Der stod han altså, Barchan – stod han, lænet til dørkarmen, og, skønt han så mig med sine to øjne, blev han ved at ringe, med sin venstre hånd, som en vanvittig, som en forrykt ...

– Og på én gang greben af en uforklarlig rædsel – som om hans rædsel havde smittet mig eller som om jeg allerede vidste det – sagde jeg:

– "Men, Barchan, Barchan dog – hvad er der?"

– Og tænderne klaprede i min mund.

– Men han svarede ikke, men gik kun ind. Ser De, han er meget høj, altfor høj og mager, man synes, når man ser ham, at nogle tomme klæder er blevet kastede over et skelet – sådan ser han ud. Med en lang hals og et tyndt ansigt.

– "Barchan, Barchan – –"

– Han havde sat sig, lige ved døren, med armene svingende mellem sine knæ, svingende som to penduler og han talte ikke ...

– "Barchan – hvad er der?"

– "Barchan – så tal dog – hvad er der?"

– Jeg greb ham i den højre skulder og da jeg havde gjort det, vidste jeg allerede, hvad han ville sige ... vidste ... hvad der var sket ...

Iwan Iwanowitz vendte med et ryk sit hoved om imod mig, og hans opspilede øjne så mig lige ind i ansigtet (jeg har aldrig set et sådant blik i noget øje):

– Ja, jeg *vidste* det, at Waldheim var død.

– Og som om Barchan havde gættet, at jeg vidste det, at jeg vidste, hvad han endnu ikke havde sagt, slet ikke fortalt, sagde han, og hans arme blev ved, meningsløst, idiotisk at svinge mellem hans to ben:

– "Ja, er det ikke forfærdeligt ... det er så forfærdeligt."

Iwan Iwanowitz havde pany drejet sit hoved og med de fremstrakte hænder foran sig sad han atter som før og talte langsomt:

– Hvad foregår der i et sådant øjeblik i et menneske, og *hvordan kan man vide, hvad man ikke ved?*

– Men på én gang blev jeg meget rolig. Jeg har ofte sagt til mig selv, at kun en eneste gang i mit liv har jeg været så rolig. Det var i Kaukasus – kender De Kaukasus? – under et sneskred, der pludselig gjorde mine heste bange ... og mit liv hang i senerne i mine hænder –

– Så rolig blev jeg, mens den tanke fo'r gennem mit hoved:

– "Hvor meget ved Barchan? Han ved, at Waldheim er død – – men ved han mer? *hvad* ved han?"

– Og jeg sagde til mig selv:

– "Du må værge dig mod Barchan. Du må være på din post mod Barchan."

– Men højt sagde jeg (og min stemme lød så koldt, som om jeg talte til en anklaget, ja, virkelig som om jeg anklagede ham):

– "Men hvorledes er han død?"

– Barchan svarede:

– "Han døde nu. Han er død."

– "Men hvad ved De om hans død, Feodor Alexejewitz?" sagde jeg og jeg talte ligesom før.

– "Jeg har jo set det. Jeg så det – og pludselig førte Barchan begge sine hænder op om sit baghoved – Iwan Iwanowitz, det er det forfærdeligste jeg har set ..."

– På en gang stod Feodor Alexejewitz Barchan op og, stirrende ud i luften, sagde han:

– "Og hvem kan forklare det? Hvem forklarer det ... Iwan Iwanowitz ... det er det forfærdeligste, jeg har set ..."

– "Ja, ja (og han begyndte at gå op og ned i værelset), jeg skal fortælle det. Lad mig fortælle det i sammenhæng."

– Han standsede helt henne i krogen ... å, jeg kunne male ham, ham og hver af hans bevægelser, som han stod der ... mens jeg tænkte: "Ja, lad ham nu fortælle, lad Feodor Alexejewitz fortælle, hvad han ved og du, forråd dig ikke."

– "Ja," sagde jeg højt: "fortæl i sammenhæng."

– Barchan blev stående i krogen. Han lignede et maleri af Rjepin, mens han stod der og talte:

– "Det var iaftes, da jeg havde spist. Jeg ved ikke, hvorfor det pludselig faldt mig ind, at jeg ville gå op til Marian Michailowitz. Men jeg havde ikke set ham i fire dage … ja, det er rigtigt, det er netop fire dage, siden vi spiste sammen hos Bartows. Han var så overstadig og talte hele tiden om, at det snart var på tide at gifte sig … Ja, det talte han om, og jeg så godt, at Anna Petrowna var ganske bleg og næsten ikke kunne få sit glas op til læberne."

– På én gang vendte Barchan sit hoved og, som greben af en ny forfærdelse, sagde han:

– "Iwan Iwanowitz, hvordan – – hvem skal, hvordan skal vi melde Anna Petrowna det?"

– Jeg svarede:

– "Vi må naturligvis sende buddet til hendes mand. Hvad ved vi om forholdet mellem Anna Petrowna og Marian Michailowitz …?"

– "Nej, nej," svarede Barchan: "men vi ved jo dog – –"

– Jeg slog min hånd ned mod divanen, hvor jeg sad, som mod en skranke:

– "Men, Feodor Alexejewitz, fortæl altså og lad det få en ende."

– "Ja," sagde Barchan og virrede med sit ansigt: "det er sandt, jeg har jo endnu ikke fortalt det.

– Jeg gik altså derop – iaftes.

– Marian Michailowitz var ikke hjemme, og han kom ikke. Jeg satte mig til at læse. Det var *Ssewerny Wjestnik*. Den lå på bordet. Den var lige kommet og uopskåren. Det var en essay af Wolynsky, jeg læste …"

– "Ja," sagde jeg og afbrød ham og løj (og i samme nu sagde jeg til mig selv: "Hvor du er klog – men vær også på din post, for nu gælder det): "Jeg har læst den."

– Men Barchan hørte det ikke. Han stod bestandig *der* i krogen og talte som til rummet:

– "Tilsidst blev jeg træt og lagde mig på divanen – på divanen i sovekamret – – der står en divan lige ved vinduet ... man ligger med ansigtet lige mod døren. Lampen, en stor lampe havde jeg stillet på toiletteboredet. Jeg må være falden i søvn."

– Barchan tav. I krogen, hvor han stod, var hans ansigt gråt som en sten ... ja, netop sådan har Rjepin malet "Iwan den Forfærdelige", mens han stirrer sin halvkvalte søn ind i ansigtet.

– "Og så?" spurgte jeg.

– Feodor Alexejewitz søgte om sit lommetørklæde og aftørrede sine lange og tynde fingre fingre, før han svarede:

"Da jeg vågnede – og jeg troede ikke, jeg var vågen ... Iwan Iwanowitz ... Dante har ikke set noget ansigt som det, jeg så – som Waldheim *der* stod – lige foran mig, ved fodenden af divanen, hvid, fortrukken – med nedadvrænget mund, tænderne så man, alle hans undertænder, sådan var munden, skævt vrænget ned ad ...

– Jeg ville råbe og fik det ikke gjort. Jeg sagde til mig selv: "Du drømmer" og så dog Waldheim – at det *var* ham – var Waldheim, og fråden løb ud af hans krængede mund ...

– Og uden at kunne røre mig, uden at kunne løfte en hånd, sagde jeg til mig selv:

– "Marian Michailowitz er blevet gal ... hvis du er vågen, er Marian Michailowitz blevet gal."

– Da han pludselig – og jeg skreg ikke – griber om lampen og løfter den og vil slynge den imod mig og falder ..."

– På én gang talte Barchan roligere:

– "Han faldt, Iwan Iwanowitz, med lampen i sin hånd – der knustes – forover, næsegrus, næsegrus, med sit ansigt mod gulvet, lige, plat mod gulvet – ansigtet, ansigtet nedad – sådan (og i en frygtelig trang til at efterligne gjorde Feodor Alexejewitz en bevægelse, som ville han selv lade sig falde) – mens jeg sprang op og ville ringe om hjælp og gjorde det ikke (Nå, nå, sagde jeg til mig selv, tag det roligt, Marian Michailowitz lider altså af ligfald) og jeg ville løfte ham op og kunne det ikke ... da han selv drejede sit hoved, og jeg så hans ansigt ... Iwan Iwanowitz, det venstre øje var lukket og låget faldet til – kun det højre så, stirrede blodunderløbet op imod mig – det ene øje ...

– Jeg holdt det ikke ud. Jeg måtte have ham løftet op ...

– Da han pludselig – da han på en gang selv sprang op og ind på mig og kæmpede med mig, liggende ovenpå mig kæmpede han med mig, som en besat, som en vild – kæmpede som han ville kæmpe med et spøgelse ...

– Han lå ovenpå mig – ovenpå mig ... lige ud for dagligstuedøren lå vi ... Fingrene havde han op om min hals som ville han kvæle mig eller, nej, nej, ikke mig, men et spøgelse – ti hans ene øje, det frygtelige, blodsprængte øje så et spøgelse ...

– Og på en gang sagde jeg til mig selv:

– Det er *dig*, der forfærder ham. Men hvordan var det muligt, Iwan Iwanowitz, at jeg, jeg kunne forfærde Marian Michailowitz sådan? Jeg, hans bedste ven – vi var

barndomsvenner, vi har kendt hinanden seks og tyve år – jo, seks og tyve år – – til nu."

Barchan var gået hen imod mig.

– "Hvorledes er det muligt? Hvordan har det kunnet blive muligt?" sagde han og stirrede mig ind i ansigtet.

– "Kære Feodor Alexejewitz," sagde jeg og tog ikke mine øjne bort (men fra min nakke strømmede sveden kold ned over min skjortelinning): "det er jo et spil af Deres nerver. Vær dog rolig. Waldheim er død ganske naturligt" (ja, det sagde jeg, de ord "*ganske naturligt*") han er bukket under for et krampeanfald."

– "Ja, for et krampeanfald, *fordi han så mig* – ved synet af mig," sagde Barchan og blev ved at se mig ind i ansigtet, til han på en gang begyndte at gå op og ned pány, feberagtigt:

– "Jeg *ved* det, det var mig, der forfærdede ham. Da jeg havde slidt mig løs og løftet ham op – hans krop var blevet stiv, helt stiv, så stiv som han allerede var død – og lagt hans legeme hen på sengen, så jeg det i det øje, det åbne, forfærdelige, halvbrustne øje, der fulgte mig: At det var mig, der forfærdede ham ..."

– "Men, hvorfor, hvorfor, Iwan Iwanowitz, hvorfor?"

– Barchan vendte igen sit ansigt imod mig.

– "Talte han?" sagde jeg (og i samme nu tænkte jeg ved mig selv: Så tydeligt taler et genfærd.)

– "Nej," sagde Barchan og standsede midt på gulvet: "hans tunge var lam ... Å, Iwan Iwanowitz (og Barchan slog hænderne for sit ansigt) gid han dog havde talt" ...

– Jeg kunne have leet, ja, jeg følte en urimelig, en uimodståelig trang til at le – ad Barchan, ad Waldheim, ja ad

den døde selv – – – ved jeg, om det var af befrielse eller fortvivlelse ...

– "Han lå kun," blev Barchan ved, "med øjet fæstet på mig – – stum, med det ene øje spigret på mig, stum, mens jeg sad ved hans seng.

– Jeg ville gå og gjorde det ikke. Jeg sagde til mig selv: "Det er dig, der slår ham ihjel," og jeg gik ikke ...

Barchan vendte sig igen, og hans stemme lød så træt, som havde han gennemvandret et helt liv:

– "Ivan Iwanowitz, sagde han, hvordan kan man blive en morder mod sin vilje?"

– Og i samme åndedræt lagde han til:

– "Han døde kl. fem."

... Der blev tyst.

– Jeg sagde kun til mig selv – *intet* andet og tænkte ikke andet – : "Barchan ved intet. Ingen ved noget. Ingen vil få noget at vide. Du er frelst."

– Og til Barchan sagde jeg meget roligt: "De skal drikke en kop the, Barchan."

Og jeg gik ind i mit sovekammer og hentede thebakken og skænkede.

– Medens Feodor Alexejewitz drak, sagde han:

– "Vi må også underrette hans forældre."

– Da må pludselig mit ansigt have fortrukket sig ("hans forældre") – ti Barchan sagde og så på mig:

– "Ja, er det ikke forfærdeligt?"

– Jeg svarede:

– "Marian Michailowitz er død af et slagtilfælde; det er naturligvis meget sørgeligt."

Barchan gentog kun i samme tone:

– "Vi må underrette hans forældre" – og han gik hen mod skrivebordet:

– "Nej, jeg kan ikke, sagde han og hans arme faldt ned langs hans legeme: "Iwan Iwanowitz, vil De?"

– Og jeg skrev telegrammet – jeg har aldrig skrevet så tydeligt hele mit liv

– Aldrig.

– I fem år har jeg drømt om de bogstaver. De er brikker, som jeg skal samle til ord og jeg kan ikke få dem samlede; og de vokser og de styrter over mig, styrter som træer, med udspilede grene, der fanger og flænger mig. Eller de er dyr i mine drømme, krebs, der vralter frem, kæmpekrebs, der vralter frem over mit tæppe med slæbende haler og griber om min strube med deres slimede tænger, deres væmmelige iskolde tænger ..."

Iwan Iwanowitz holdt inde. Sveddråber randt ned over hans tindinger:

– Den vågne kan værge sig, sagde han: Hvorfor kan ikke viljen beherske også vore drømme?

Iwan Iwanowitz tav. Han sad længe uden at flytte de fremstrakte hænder.

Jeg vidste ikke, hvad jeg skulle sige ham.

I haven var der ganske tyst. Tujaernes skygger var blevet mørkere og de to popler stod foran os i natten, ubevægelige og lige som to sværd – mens bilernes horn, derude og langt borte, lød som natskræmte dyrs ængstede skrig.

Iwan Iwanowitz talte igen men med en anden stemme:

– "Jeg rejste bort fra Rusland," sagde han og så mod mørket:
– "Her er jeg nu og – vender aldrig hjem."
Jeg rejste mig og og tog russeren om hans skulder:
– "Kom, Iwan Iwanowitz.
– Kom, lad os gå ind og lad os tænde lys."

Men du skal mindes mig –

Til
Mme Bertha Wasbutzki.

En spøgelseshistorie?

Men jeg har aldrig set noget spøgelse. Der er overhovedet ikke spøgelser til. Hvem skulle vel spøge og hvem skulle kunne gå igen? De døde er døde og forbi er forbi. Hamlet så aldrig sin faders genfærd og kun Macbeths egen rædsel bænkede den dræbtes ånd ved gæstebuddet.

Spøgelser, genfærd.

Hvem skulle spøge og hvem skulle gå igen?

En ven tog en gang, en nat i Paris, på et bal, mens alle dansede til valsen af et spansk orkester, et orkester, klædt i brandgult og rødt, hvis silke skinnede omkaps med alle gæsters – *der* tog en ven bag sin høje flip et guldhjerte frem, som han bar om sin hals i en kæde. Det var besat med opaler. Under en glasplade lå der lidt hvid aske eller et hvidt pulver, så meget som vi mod en influenza tager ind i en barneske: "Se," sagde han: "Det er den, jeg elskede højest."

En smule hvidt støv, som jeg kunne have hældt ud på min handske og spredt ved et eneste åndepust ud mellem alle de vuggende dansende og ingen, slet ingen ville have så meget som anet det – –

"Det er *den*, jeg elskede højest."

Nogle støvgran, et par hvide fnug.

Men min ven lukkede det opalbesatte og gyldne hjerte:

– Ingen ved, hviskede han, hvor højt vi elskede hinanden.

Spil, I spanske spillemænd. Spil hedt og spil længe. Jeres vals er dog kun kort og går hastigt til ende …

Hvad er det Hamlet siger, når han regner med den beskedne sandsynlighed? Hvad bliver der da tilbage af den store Alexander? Lidt støv, Horatio, lidt støv til at stoppe et spunshul.

Hvad skal da spøge og hvem skal gå igen?

Og alligevel – er de døde døde? Helt døde? Så helt døde, at de ikke kan for eksempel *kalde?*

Ja, kan de ikke kalde? med et slag, et slag af en hånd på vor dør eller med en kno, så nøgen som en gribs, en kno – mod vor rude?

Min stakkels broder, som kun blev tyve år og som er død for så længe siden, han troede dog, der var blevet kaldt på ham og han sygnede hen og han døde og fulgte den, som havde kaldt.

Det var, da moder var død. Vi, min broder og jeg, lå i hver sin stue, men døren stod åben imellem vore kamre. Vi sov ikke i det øde hus. Ungdommens rådløse sorg stirrede over os, mens vi begge lå vågne. En gang imellem hørte jeg min broder sukke – han, der altid talte så sjældent.

Så blev der helt stille.

– Sover du Oluf? spurgte jeg, som var mørkeræd.

– Nej, svarede han. Men sov du.

– Ja.

Og vi lå igen – begge vågne.

Men på én gang fo'r jeg op: ude, på ruden, på min broders rude lød et slag og et endnu og endnu et – tre hårde, bestemte slag, slag som af en kno, en mager kno, en hård, en nøgen klo.

Og igen blev det tyst, mens jeg skjalv over hele mit legeme.

Men jeg talte ikke straks og, da jeg talte, sagde jeg kun – og vidste ikke, hvorfor jeg ikke spurgte om de slag –:

– Sover du, Oluf?

Min broder svarede kun som før:

– Nej – – men sov nu du.

Heller ikke han talte om slagene, de tre slag. Havde han da ikke hørt dem? Jo, de havde lydt. Sådan kom de, et og et og et, tre slag – tre slag af en kno, af en klo.

Og Oluf havde hørt dem, og at det var på hans rude.

For den næste morgen sagde han til den gamle pige, den alsiske sjæl, der havde båret ham i armene, da han var lille:

– Marie, inat kaldte mo'er på mig ...

Og fra den dag sygnede han hen, tavs og med angstfulde øjne – så fjern, så besynderligt fjern fra os andre, som gik han imellem os og var dog slet ikke iblandt os, men langt, langt borte – – helt *der* ude.

Men seks måneder efter (ja, netop seks måneder efter de slag) fulgte vi ham derop, til kirkegården, derop i jorden, i kisten, ved siden af mo'er, ved siden af hende, som ... havde kaldt på ham.

Men det er overtro, det er en umulighed, det er mod alt, hvad jeg i min inderste tanke tror, og man skal hverken huske sådan noget eller tale om det eller skrive det ned.

Hvortil tjener det? Den, som skriver, skal styrke den menneskelige tanke og ikke forvirre den.

De døde er døde – kun så meget støv, der kan rummes i et gyldent hjerte, så meget støv, som der kan samle sig i en sprække. Død er død og de døde kan ikke kalde.

Og heller ikke *vise sig* – vise sig som de gik og stod, vise sig som de, levende, var, vise sig, som om de levede?

Vise sig for at se på os, vise sig for at minde os.

Å, hvilket vanvid og hvor kan noget menneske tænke det …

Kan støv tage skikkelse? Kan det, som ikke er, være? Al fornuft ler derad. De døde er døde. Og de, som tror at have set dem, har blot set et billede, skabt af deres egen hjerne under sygdom, et vrangbillede, deres skræmte nerver skabte; de har haft en hallucination, de har set nogle af de billeder, som, hvem ved vel hvordan, stiger pludseligt op af vor bevidstheds forgiftede sumpe, stiger op som plettede paddehatte og har ansigter som halvt sammentrukne røde vandmænd …

Ja, hallucinationer, intet andet, ingenting andet end en hallucination.

Men de, som har hallucinationer, bør gå til en læge …

Eller måske, lad dem måske heller lade være. Man skal i tiderne, som løber, behandle sin læge med varsomhed. Der er ting, man hellere bør beholde for sig selv. Den, der ville sige alt, kunne af sin huslæge få det råd at begive sig på en klinik eller hen, hvor endnu værre er …

… Men, altså, de døde viser sig ikke. Støvet fra et guldhjerte skulle vise sig?

Og alligevel – –

Ja, *jeg* har naturligvis – og det har jeg allerede sagt – aldrig set noget spøgelse. Det *billede*, jeg to gange har set, billedet af en død ven, var selvfølgelig en hallucination, intet andet end en hallucination …

Men der er alligevel to omstændigheder, to besynderlige omstændigheder ved den sag. For det første: Da jeg så denne

døde ven, nej, billedet af ham, var min hjerne, såvidt et menneske kan kontrollere en hjerne og navnlig sin egen hjerne (hvad der måske er endnu det allerbesværligste), ganske og aldeles sund. Og for det andet: Min ven havde truet *mig* …

Han havde, hvad skal jeg sige, forberedt mig …

Men det er ikke værd at fortabe sig i betragtninger. Jeg vil kun fortælle, hvad der er sket og som det skete. Ja, akkurat og nøjagtigt således.

Jeg havde kendt min tyske ven fra hans første ungdom. Jeg havde også fulgt den lidenskab, som en dag betog ham, lige fra den allerførste time.

Desværre, jeg havde også kendt den kvinde, som han elskede – og jeg vidste bedre end nogen anden og *altfor* godt, at hun ikke var hans tanker værd.

Og alligevel tav jeg. Jeg sagde ham intet. Jeg tav – af hensyn til ham, af hensyn til hende – hvad ved jeg? Måske var det kun af hensyn til mig selv. De af vore handlinger, som kunne synes vore ædelmodigste, er undertiden i al hemmelighed vore lumpneste eller de fejeste …

Men den dag, da min ven fik alt at vide, gik han ud og skød sig. Det var en nat, og han skød kuglen lige ind i sit hjerte, gennem hendes billede, som han havde stukket ind på sit bryst.

Den slags resoluthed er sjælden. Men den findes altså.

Da jeg hørte om hans død, var det mig, som var det mig, der havde dræbt ham og (*det* var det frygteligste) jeg skulle erfare, at han virkelig var gået bort herfra med et nag mod mig i sit hjerte – –

Ti inden han døde, havde han skrevet et brev til mig. Der stod:

"Jeg går fordi to har sveget mig", stod der, "hun og du. *Men du skal mindes mig*."

"Du skal mindes mig."

Han fik ret. Han fik ret. Hans liv og hans død veg i lange og tunge tider ikke fra min tanke ... indtil tiden gik og langsomt havde skubbet hans billede bort. Ti de levende må beskæftige sig med de levende.

Vore døde venner, å, deres skygger sidder kun som tiggere ved kanten af vor vej, (den vej, som vi *endnu* levende går) og hvor ofte kaster vi, med en flygtig tanke, en almisse i deres fremstrakte hænder?

Der kunne gå uger og der var gået måneder, hvor jeg ikke skænkede min døde ven en tanke.

Men så ... ja, så hændte det. Altså det, at jeg en nat så ham ... det vil sige, nej, lad mig fortælle det nøjagtigt.

Ti naturligvis, det er min hjerne, som har fungeret slet og som har været angrebet – just som den syntes sundest. Men der er alligevel en biomstændighed, som måtte forvirre mig den gang og som, jeg tilstår det, forvirrer mig endnu, endnu, mens jeg tvinger mig til at tænke på det.

Jeg havde tilbragt min aften med læsning, og, før jeg gik i seng, havde jeg leget med værtens lille hund. Jeg havde spist til aften og jeg havde været i en fuldkommen og uforstyrret ligevægt. Da jeg sov ind, brændte den lille lampe, som sædvanlig, ved siden af min seng, på mit bord.

Og jeg havde sovet ganske roligt, uden drømme, meget roligt.

Men pludselig vågnede jeg og havde en fornemmelse af, at nogen var gået med døren, og at der var kommet nogen ind i

stuen.

Jeg vendte hovedet og sagde (og var aldeles ubekymret):

– Er det Dem, Andreas?

For Andreas var tjeneren, og jeg troede, det var ham.

Men ved døren så jeg ingen, og der var ingen, der svarede mig.

Så på én gang – og Himlen ved, at blot et sekund før havde jeg ikke såmeget som tænkt på at gøre det – vendte jeg mig om i sengen og løftede hovedet og *der*, i lænestolen, hvor jeg plejede at sidde og læse, *der*, i krogen, lige overfor mig – sad han, han, min ven, der havde skudt sig, han, som jeg ikke havde tænkt på i mange uger – sad der lyslevende:

i sin grå uniform med sit skægløse, lige, sørgmodige ansigt, ubevægelig – sad han dér i lænestolen og stirrede frem på sine egne støvlespidser, sådan som han plejede ...

Og jeg sagde, højt, ud i luften, hen imod ham:

– Er det Dem, Arnold – hvad vil De?

Jeg var ikke angst. Jeg blev slet ikke angst. Jeg så kun, han sad der, og jeg spurgte.

Jeg blev ved at se på ham – uden at føle nogen art af angst – til han forsvandt.

Han forsvandt? han, han –

Vist ikke nej. Det var jo ikke ham. Nej, indtil vrangbilledet forsvandt. For, skønt jeg var i så fuldkommen en ligevægt, må jeg jo dog have været syg ... Forvirret, på siden af mig selv; ude, nå, derude i "sumpen". Mit bevidsthedsliv har pludselig forskudt sig. Den slags forskydninger går for sig helt inde i vor hjerne, uden at vi selv aner det: De er der – og hans billede, min

vens, vrængbilledet var kommet ved en sådan forskydning. Å, sikkert, sikkert.

De døde er døde. En smule støv, så lidt, at det ikke dækker min hule hånd – så lidt, en smule støv kan ikke tage skikkelse og ikke "vise" sig – og heller ikke minde ...

Skønt ...

For der var den biomstændighed og denne biomstændighed – –

Men, som jeg har sagt, lad mig fortælle nøjagtigt:

Min hjernes pludselige sygdom må have *smittet*. Det er ganske afgjort: mit ildebefindende i hjernen havde smittet en anden hjerne i huset, så også den forvirredes på samme tid og blev syg på samme tid.

Det er det, som ...

Men altså:

Da jeg kom ned om morgenen, sagde husets værtinde og jeg havde ikke til nogen mælet et ord om mit mærkelige sygdomsanfald om natten (man skal ikke tale om sådanne ting, ikke til ens læge, som sagt, han kunne let misforstå en, og heller ikke til andre, til de ganske almindelige mennesker, de kunne nemt misforstå verdens rette orden):

– Hvorledes har De det? spurgte min værtinde mig om morgenen, mens jeg drak min the: jeg har været så urolig for Dem. Jeg sad iaftes og ventede på, at de sidste gæster skulle gå; jeg sad inde i det lille spisekammer og læste. Men på en gang blev jeg, jeg ved ikke hvorfor, så uhyggelig til mode, at jeg lagde bogen og jeg tænkte: "Du vil hellere sætte dig ind i gæstestuen. Så går de måske også, og du kan komme i seng" ...

– Da der på én gang gik et stød gennem huset, et stød af blæst gennem huset, så alle døre fløj op.

– og "Vips", ja det var uhyggeligt, fløj ud af sin kurv og peb … Hun stod og peb lige foran mig, som var der et lig i huset …

("Et lig i huset, " gentog jeg for mig selv og mine hårrødder blev som ispinde i min hovedhud.)

– Jeg blev virkelig helt kold, sagde min værtinde (og hun så ud, som var hun helt kold endnu), skønt man er jo ikke overtroende … Men så tænkte jeg, det var da mærkeligt – og jeg gik ud i gården for at se, om det da blæste så stærkt sådan på en gang. Men det var ganske stille. Det var blikstille.

– Men lige med ét sagde jeg til mig selv:

– "Gud ved, om ikke herren er blevet syg" …

– Og jeg gik op ad trapperne – jeg var blevet, så jeg skjalv i mine knæ, ja, det var jeg – og jeg lyttede ved Deres dør. Men da alting var stille der hos Dem, så gik jeg ned igen og glad var jeg …

– Det hele var naturligvis no'et snak … (og hun gjorde tilløb til at le) man kan få så mange sådanne idéer sådan om natten … sagde min værtinde.

Men jeg spurgte kun:

– Når var det, at De omtrent gik op til min dør?

– Klokken var lige de tyve minutter i ét, sagde hun: For jeg så såmæn på bornholmeren i spisekammeret, da jeg kom ned.

Tyve minutter i ét. Det var netop det øjeblik, just det øjeblik, da jeg havde set ham, min ven, den døde – eller nej, nej, billedet af ham … for også jeg havde set på uret: lige tyve minutter før ét …

Det var besynderligt, højst aparte, ikke let at forklare det eller slet ikke til at forklare ...

Men selv om man ikke kan forklare en ting, behøver den ikke at forskrække en.

Og desuden, hvad var det hele for en latterlig idé: Hvis han virkelig ville "minde" mig, hvorfor skulle han så netop minde mig den dag, hvor jeg var så tilfreds og så rolig – medmindre det netop var min ro, han ville forstyrre.

Men det kunne det være. Hvis han virkelig kom, kom han ikke for det gode. Det, han skrev, var en trussel. Jeg forstod det godt, den gang, at han truede mig – –

Men, hvis jeg bliver ved at rode således rundt i denne historie, ender det med at jeg tror på den – at jeg tror på genfærd, jeg – –

Men sandt er det, jeg har aldrig haft så rolig tid i mit hele liv som den gang, jeg så ham første gang ... og da jeg så ham anden gang.

For jeg har jo set ham – anden gang.

To gange har jeg set ham. Og det, det er det, som ganske vist ... Nej, nej, lad mig ikke forfalde til betragtninger. Lad mig dog, for Himlens skyld, fortælle nøjagtigt.

Men jeg har altså set ham anden gang.

Hans billede, mener jeg, har jeg set.

Det var i Paris.

Jeg var kommet hjem fra et stort bal. En bekendt havde kørt mig hjem i sin vogn. Vi var meget muntre, og vi havde talt om de ligegyldigste ting på den grønne jord. Drukket noget, tilføjer jeg, havde vi ikke. På parisiske baller får man ikke noget at drikke. Det ved forresten alle mennesker. Ved parisiske fester

må hvem der gider slås ved buffeterne og under slagsmålet redder man ét glas "Mercier".

Min bekendt var stået ud af sin vogn og vi havde pludret lidt endnu, mens vi begge stod, foran mit hus, på fortovet. Vi snakkede om, nå om hvad ved jeg ...

Tilsidst ringede jeg på portneren og min gadedør blev lukket op, og jeg gik gennem entréen og nynnede, jeg husker det godt, det var en vals, jeg nynnede. Jeg kom ind i min dagligstue og smed min overfrakke og tænkte endnu på ham, min bekendt, og på hans køreheste – – da jeg vender mig og *der*, i krogen, i lænestolen, med ansigtet lige imod mig, sidder han – han, min tyske ven, min døde ven, han, der skød sig ...

I sin uniform, med øjnene frem mod mig ... lige frem mod mit ansigt.

Ja, nu havde han løftet dem fra støvlespidserne ...

Men uden angst, uden overraskelse – – som var synet af ham noget, jeg havde ventet, sagde jeg:

– Er det Dem, Arnold? Hvad vil De?

Han rørte sig ikke, og, mens jeg hørte min bekendts vogn rulle bort, udenfor, på gaden (for den hørte jeg), blev jeg ved at se på ham – – til han forsvandt.

Nej, nej, altså til billedet af ham forsvandt. Skønt de øjne, som havde været borede lige imod mig, lige ind i mit ansigt – jeg ville have svoret på, at de levede, ikke med mit liv, men med et *andet* liv, med et liv, der var stærkere end mine øjnes er – men at de levede ...

Ja, på det ville jeg have givet mit æresord og selv være død.

... Jeg ved ikke, hvor lang tid der var gået eller at tid var gået, da jeg fo'r sammen, fordi det bankede på mine vinduesskodder.

Hvad var det?

Jeg åbnede – og, det tilstår jeg, mine hænder skjalv, mens jeg gjorde det – og udenfor så jeg min pariserbekendts ansigt:

– De er da ikke syg, råbte han ind gennem vinduet.

– Nej, slet ikke; hvorfor? svarede jeg og talte meget roligt.

(Som allerede tre gange sagt: Man skal ikke åbenbare den slags ting for nogen og heller ikke for sine venner. Sådan en ven ser deltagende ud, mens man fortæller ham det, og når han går ned ad ens trappe, siger han til sig selv: "Så, nu er det altså kommet. Nå, det stakkels skrog – det havde jeg jo længe ventet.")

– Å, sagde min bekendt udenfor vinduet: så var det kun en dum idé ... Men pludselig, som jeg sad i vognen, sagde jeg til mig selv, at De var vist blevet syg – – – og lod kusken vende.

– Men, så, Gud ske lov, godnat ...

Og han stod ind i vognen igen og kørte bort ...

Min hjernes sygdom havde altså *smittet*, smittet igen, smittet ligesom den første gang, smittet også denne forholdsvis fremmede, dette menneske, som sad *der* ligeglad, i sin vogn.

Ja, det er *det*, som unægtelig er det besynderlige.

Men hvorfor skulle ikke også hjernens pludselige sygdom kunne smitte? Det ville jo blot være højst naturligt. Det er en tankeoverføring (en tankeoverføring af en syg tanke), en tankeoverføring næsten som enhver anden –

Sygdom – kun en sygdom, der smitter.

Men alligevel, hvorfor skulle jeg ikke tilstå det, siden jeg har talt om alt det andet: Jo, jeg har sagt det til mig selv: "Minder" han mig tredje gang – mon det da – – mon det da ikke skulle være, fordi han, endelig, ville *skaffe* mig ro?

Og den tredje gang – – ville blive den sidste gang …

Vil han da, den sidste gang, måske også kalde – vinke med hånden (hans hånd var altid bleg; også, mens han levede, var den bleg) og kalde?

Og jeg vil følge ham og gå med ham, gå bort med ham – gå ligesom min broder gik.

Stærkest –

Til
grev Maurice Prozor.

Vi sad i "Zoologisk Have", foran restauranten. De hvide blomster langs balustraden lyste i den hældende dag med en sær og voldsom skinnen – blomster får det fosforskær mod uvejr – som en bram af hvid ild. Foran os, i de store damme udspilede flamingoerne, urolige, de flagrende og lyserøde vinger, lignende orkidéer, der havde løftet sig over vandet og svajede under vindkast. Og gribbenes skrig – når vi bøjede os frem over vort bord, kunne vi se dem, i de mørknende bure, som virrende skygger, der strakte de nøgne og spøgelseslignende halse – skar som vridbors hvin gennem hornorkestrets larm og brød den.

François Carville, der bestandig (angst, som en kvinde, foran uvejr) førte sin hånd mekanisk og feberagtigt hen over sin pande, sagde:

– Hvad er det de spiller?

– Det er Salome.

Det var Raolo Bratianu, der svarede.

– Hvor lynene er blege, sagde Francis Ewelyn og flyttede sit grønne glas.

Der kom et nyt lyn – kun som et strejf af hvidt nedover birkenes krympende løv, mens tigrene, med opspilede gab, foran det nye lyn og et nyt, udsendte en gurglende klage og

odderen, med sine rindende øjne, skælvende over det slimede legeme, jamrede brægende som en øgle, der havde fået mæle.

– Hvad er det, de spiller? sagde François Carville igen og bevægede bestandig sine hænder.

– Det er Salome, sagde Raolo igen og gød bestandig ægypter-cigarettens røg ud gennem de lukkede læber, som ville han opfylde uvejrets luft med dens lyseblå og parrede slanger.

– Hvor birkene lyser, sagde Ewelyn og talte sagte.

– Ja, sagde Raolo, mens løvernes klager steg op bag deres gitre, rallende tungt som en kæmpes åndedrag, hvem onde drømme rider:

– Birkene er ånderne mellem træer.

– *Kom!*

Det var François, der råbte halvt og tav igen – mens et bristende brag brød ned fra den klirrende himmel, som var alle jernbures stænger, raslende, knitrede sammen og styrtede. Og på én gang, fra alle jernnet og fra alle damme, fra hegn og pytter og fra tusind skur et skrig brast frem fra tusind dyr, fra bestier og fugl og kryb, et skrig brast frem og spaltedes igen i tusind lyde, mens elefanterne skælvende løftede de sitrende snabler og brølede dumpt, og elfenbentændernes oprakte dupsko lyste under de flyende lyn.

Henover dammene slog de flygtende flamingoer med de lammede vinger, og de forfærdede gribbe dukkede de nøgne hoveder og slæbte deres kroppe gennem burenes sand.

– Sæt Dem, sagde Raolo hårdt, og medens musikken bestandig lød med horntoners døvende klang, sagde han:

– Hør dog Salome.

Under nye lyn løftede pludseligt alle de hundrede ugler deres lydløse vinger og peb som slagne rotter piber under pest – og kongeørnen faldt, fra burets top, faldt gennem luften, for vingerne bar den ikke, faldt som noget dødt.

Mens langt borte en struds klagede som en hund, der hyler, og Meneliks løve havde rejst sig i sit bur, skrækslagen, hængende i jernet – skarlagenrød, som randt den af blod.

Vi havde alle tiet.

Så hørte vi endnu hjortenes spæde klynken – da musikken holdt op.

– Kom, vi vil gå ind, sagde Ewelyn:

– Nu begynder regnen.

De første dråber faldt, tunge, mod bordets plade, og vi stod op:

– Kom, Carville, sagde jeg fra døren.

– Kom, Carville, gentog jeg, og han kom. Kun Raolo Bratianu blev stående foran den hvide hæk og fangede regnen i sit opadvendte ansigt, mens løvernes stønnen, i den pludselige stilhed, døde hen som langt henrindende suk.

Vi satte os i en krog, og vi bestilte maden, og den kom, og vi spiste ikke, men glemte retterne på vore tallerkener – mens François Carville, der sad inderst i krogen, med det meget slanke legeme trykket sammen næsten til et bundt, begyndte at tale om Ceylon, besynderlig ophidset (men alle var vi sært hidsede, som om alle disse angstrystede dyrs jammer og skygger havde kaldt alle sammenslyngede hemmeligheder frem; og de erindringer, man skyer, og alle minder, som har svulne læber, havde de kaldt dem frem af de moradser, hvor de sover; og de strakte sig, i vor bevidsthed, som slanger strækker

sig over en sur flodbred, og lod tungerne spille i munden) – François Carville begyndte at tale om Ceylon og Indien og om buddhaernes ansigter og fakirerne, besværgerne, som lod sig levende begrave.

– Deres vilje, sagde han (og de hvide hænder, han holdt trykkede om sit knæ, syntes endnu hvidere): Deres vilje dræber deres eget legeme, dræber det, så det bliver stift og koldt. Og de trænger ikke til at drage ånde og ikke til nogen føde og de trænger ikke til solens lys.

– Ja, ja, jeg har set det, vendte han sig heftigt til Raolo.

– Men jeg tror Dem, svarede Bratianu og smilede, mens herren fra Norden havde drejet sit brune ansigt og betragtede François Carville ufravendt.

Men François Carville blev ved med sin fortælling:

– Jeg har set, de blev begravede og at de var som døde – døde, mens de dog levede.

Manden fra Norden bevægede sine læber:

– Viljen er stærk. Den kan også dræbe.

– De døendes vilje er stærk, sagde Ewelyn (og også han talte besynderlig hastigt, som kom ordene uden at han egentlig ville sige dem og mod hans vilje):

– Det forklarer alle spøgelseshistorier.

– Spøgelseshistorier, sagde Raolo: hvorledes mener De?

– Jo, svarede Ewelyn og han sad nu næsten som Carville før: Varsler – varsler for eksempel, de kan være skabte af en døendes vilje – af hans tanke. Tankens kraft vokser, idet den skal sprænges.

Han tav et øjeblik, før han atter talte på samme måde:

– *Min* døende moder påtvang andre sin tanke – overvandt rummet – tre mil, i en afstand af tre mil meddelte hun sig til sine venner …

– Så de hende? sagde Carville og hans stemme lød, som var der i den lyse restaurant ganske mørkt og nat.

– Nej, svarede Ewelyn: det er det underlige … Men jeg tænker tit, at de hemmelige bølger, som er tankerne – de hemmelige tråde, som er vore tanker, de viltres på vejen ind i andre bølger og i andre tråde, og så når de forvanskede frem til deres mål, til den, der tænkes på – – men frem når de …

– Men egentlig, sagde Ewelyn (og hans øjne så, fraværende, op mod salens elektriske krone) kommer dette slet ikke sagen ved og det var blot noget, jeg tænkte på …

– For min moders tanke meddelte sig ganske kendeligt i den melodi.

– Men fortæl altså, sagde Raolo og stødte sit glas mod bordet.

Ewelyn sagde:

– Der er kun lidt at fortælle. Der er kun det: da min moder døde – der stod et stueorgel ved hendes seng, et lille stueorgel lige ved sengen, og lige før hun døde, kun nogle minutter før, bad hun min søster spille en salme, en salme, hun altid havde elsket … Jeg sad ved sengen med hendes hånd i mine hænder. Det var som kulden gled ned fra hendes arm over hendes stivnende hånd. Så bevægede hun sine fingre ganske lidt og hun ville slå øjnene op – da var de brustne …

– Hvad vil du?

– hvad vil du?

hviskede jeg tæt ved hendes mund.

– Hils også på Roch Hill, hviskede hun og ville løfte sine arme og kunne det ikke mer.

– På Roch Hill boede vore bedste venner. – Det var tre mil derfra ... De sad alle ved frokosten. De havde talt om ligegyldige ting – om vinden og vejret. Da de på en gang og *alle* hørte tre, fire toner, høje, fulde toner, orgeltoner klinge, glide gennem stuen – tonerne af salmen ... og dø hen ...

... Så sagde husfruen:

– "Nu døde mrs. Ewelyn" ...

– Og de vidste, at hun var død.

Ewelyn tav igen og ingen af os talte, før han atter sagde:

– Hun havde fået bragt dem sin hilsen, hun havde påtvunget dem sin sidste tanke – men gennem tonerne.

François Carville nikkede, mens Ewelyn et øjeblik havde lukket sine øjne:

– Hvor der er meget, som vi ikke ved, sagde han.

Herren fra Norden så frem foran sig med det samme stirrende blik:

– Ja, menneskets vilje er stærk, sagde han.

Mens Raolo Bratianu sagde:

– Man behøver ikke at være døende for at kunne "varsle" ...

– Hvad mener De? spurgte François Carville med en underlig sky bevægelse, som om han frygtede en ny hemmelighed.

Raolo Bratianu svarede:

– Jeg mener, at jeg havde en ven – nu er han død, for to år siden, han blev kun syv og tyve år – han kunne, når han ville, vise sig for sine venner ...

Jeg gav mig til at le:

– Nå, Raolo, rumænerne har nu en kraftig fantasi ...

– Han kunne vise sig, gentog Raolo og vendte sig mod mig: Når han tvang al sin evne og sad, sammenkrøben, fremskudt – for sådan måtte han sidde – og stirrede lige, skarpt ud i luften, som på dens ansigt, på hvem han tænkte – – når han sad sådan – kunne han vise sig for den, han tænkte på. Jeg selv er vågnet, vågnet midt om natten, og når jeg slog øjnene op, har han stået ved min seng, ved fodenden – lyslevende, så levende som han gik og stod …

– Og næste dag, når vi mødtes på caféen, kunne han sige til mig, leende, af fuld hals:

– Nå, du så mig nok iaftes? Jeg tænkte på dig.

Raolo Bratianu tav et øjeblik og sagde så med en lidt forandret stemme:

– Men det var kun for sine venner, han kunne fremtvinge sit eget billede. Fremmede kunne han ikke nå.

Vi tav alle, til François Carville sagde lige på én gang og med sin blege stemme (men Himlen ved, ad hvilken tankens vej han var kommet derhen):

– Hvordan døde han?

– Døde han? sagde Raolo forbavset:

– Han styrtede med sin bil.

– Se, sagde Carville og fo'r halvt op: det lyner igen.

– Ja.

Vi så alle ud gennem vinduerne, hvor et par hvide lyn og atter ét flød ned mellem birkene, mens flamingoerne med blaffende vinger jog hen gennem dammen – skinnende, med strakte halse, som blege spøgelser af fugle …

– Hør, hvor uglerne synger, sagde Bratianu og smilede igen.

Gribbene skreg, virrende med deres ribbede halse, åbnende svælgene, lige ind mod lynene, mens uglerne, ubevægelige og med de gule øjne opspilede, peb sagte.

– Kom, lad os gå hjem, sagde Carville: Hvorfor gik vi også herhen?

Raolo Bratianu lo:

– For at se, sagde han.

Men herren fra Norden havde vistnok intet hørt og var kun forbleven begravet inde i sin egen tanke.

Han sagde og stirrede bestandig frem for sig:

– Ja, viljen er stærk. Den kan også dræbe.

Raolo Bratianu svarede:

– Det er anden gang, De si'er det.

Han lo:

– De si'er det som et omkvæd – et omkvæd i en ballade.

Der kom et glimt i nordboens øjne:

– Måske, sagde han, ti min vilje blev morder.

Vi havde alle vendt os mod manden fra Norden.

– Hvad er det, De si'er? sagde Carville. Nordboen svarede kun uden at røre sig:

– At min vilje en gang sejrede og dræbte. Og mindet om det er det uudholdeligste minde i mit liv.

– Ti mordet var overlagt.

– Hør nu, sagde Ewelyn og gjorde en bevægelse som for at tage i nordboens arm; mens Carville, helt trykket ind i sin krog, stirrede nordboen ind i ansigtet, og Raolo, med let sammenknebne øjne, smilede frem til sin cigarets sammenslyngede slanger.

Nordboen sagde:

– Ja, jeg vidste, jeg ville slå ihjel og jeg slog ihjel …

Raolo Bratianu smilede bestandig til de blå slanger:

– Nå, bedste ven, det er den slags ting, man bilder sig ind bagefter og laver sammen for sig selv i nætter, hvor man ikke kan sove.

Nordboen havde flyttet sig. Strakt frem over bordet støttede han hovedet i begge sine hænder:

– De kan selv dømme, sagde han. Men min historie er lang.

Jeg havde vendt mit ansigt mod vinduerne. Lynene gød sig endnu bestandig frem over træerne, mens regnen faldt så voldsomt og tæt, at den dækkede alt udenfor ruderne næsten som med en væg.

Nordboen, der sad i samme stilling, med hagen mod de knyttede hænder (jeg havde aldrig før lagt mærke til, at der var så megen styrke i hans hænder) sagde:

– Det var i Paris. Det år vi på teatrene iscenesatte så mange nordiske skuespil. Jeg var jo på en måde deres leder. Ansvaret ved hvervet var tungt. Jeg havde ansvaret overfor alle og i ryggen ingen – uden alle dem, der ville falde over mig, hvis jeg greb fejl. Jeg siger det ikke for at forstørre, hvad jeg udrettede, men for at De kan forstå min sindsstemning og gøre dem omstændighederne klare, de omstændigheder, under hvilke jeg (nordboen tav et sekund) under hvilke jeg altså – handlede.

– Jeg havde alle at forsvare og til at forsvare mig, hvis jeg snublede – ingen. Det var altså stillingen.

– Desuden var forsvarsmidlerne små. Hvis digterværkerne var de største, var skuespillerne uøvede og unge. Teatret var fattigt. Publikum var uroligt og mistroisk.

– Sådan var det.

Nordboen tav et øjeblik og jeg sagde:

– Jeg har hørt lidt derom.

Herren fra Norden skiftede stilling og foldede hænderne om sine knæ:

– Det var så "Over Evne", vi skulle opføre.

– Det var af alle vore skuespil det vanskeligste og det kunne bringe den største sejr. De tørreste sind hungrer mest efter regn og vantroen tørster hedest efter underet.

– Men hvordan skulle man finde skuespillere? Jeg var allerede blevet vant til at føre dem ind i et andet folks forestillinger. Men her skulle de føres ind i en helt anden verden. Nå, tilsidst havde vi fået samlet dem. Kun en Elias havde vi ikke. Husker De ham? Det er Sangs søn. Han, "hvis klæder brænder ham", han, den mest længselsfulde og af alle vantro den mest troende. Jo, jo, De husker ham nok, det er ham, der i anden del sprænger kapitalens sal som den fortvivlet troende, han er blevet. Måske er han dramaets vigtigste person. Han er i hvert fald dets farligste. Det vidste jeg og vi havde ham ikke. Vi havde prøvet ti elever og tyve elever fra konservatoriet. De var umulige. Vi havde prøvet ti elskere og tyve elskere fra Paris og forstæder og fra Versailles. De var ligeså umulige og forstod ikke en stavelse. Og vi måtte opgive det, opgive det hele, hvis vi ikke fandt en Elias.

Manden fra Norden holdt inde et øjeblik, som måtte han tage vejret:

– Så sagde direktøren en dag og bed tænderne ned i sin tynde læbe:

– Vi må prøve Crangier.

– Hvem er Crangier? spurgte jeg.

– Det er en elev, svarede direktøren: Men han må altså spille rollen.

– Men hvorfor prøver vi dog ham så sent?

– Fordi han er umulig – og direktøren sparkede med sine lange ben, som han plejede, når det hele var ved at slå sammen om ham –:

– Han er umulig. Men De må altså afrette ham. Og han har det i kroppen.

– Hvor gammel er han? spurgte jeg.

– Han er vel en og tyve år eller to og tyve – hvad ved jeg!

– Og han har sagtens aldrig spillet komedie? indskød jeg.

Direktøren lo:

– Nej, men nu får De ham at se imorgen.

– Næste formiddag, da jeg kom ind i direktionens kontor, stod der, ved døren, et ungt menneske. Han stod lige ved døren. Jeg troede, det var et bud fra en forretning og lagde ikke mærke til andet end at han var urimelig mager. Jeg satte mig til at læse breve, da direktøren kom ind og buddet, han stadig stod der …

– Nå, godmorgen, sagde direktøren og (jeg husker det godt) han sagde en hel del sådan som en mand, der er genert og forlegen, før han slog lidt ud med sin hånd derhen mod døren, mod buddet:

– Ja, sagde han: det er altså hr. Crangier.

– Jeg havde drejet mig:

– Det – *det* var hr. Crangier, *det* var Elias.

– Buddet var Elias.

– Jeg ville have sagt noget – men jeg standsede: Stakkel, hvor forskrækket han dog så ud. Han havde meget store øjne (han sulter, sagde jeg til mig selv) og hans hals var så tynd som hos

en fugl eller hos en olding. Nej, så skræmte har jeg aldrig set et par øjne og et par hænder …

– Det er hr. Crangier? sagde jeg kun.

Mens han, buddet, blev ved at kramme om sin elendige filthat, som jeg er vis på, man kunne se igennem, og direktøren sagde:

– Nu taler De altså med Crangier, kære. Rollen kan han.

– Og direktøren gik og vi, vi andre to blev alene og jeg bad mennesket tage plads. (Ja, jeg fortæller det så omstændeligt, lige fra begyndelsen så omstændeligt, for at De overhovedet skal kunne forstå det hele og hvem – hvem det var, jeg kom til at slå ihjel). Han satte sig lige over for mig, ude, yderst på kanten af en stol (ja, de øjne sulter, sagde jeg igen til mig selv) og jeg spurgte ham:

– De har altså aldrig før spillet komedie?

– Jo, min herre.

– Hvor?

– I provinserne.

– Hvor i provinserne?

– Ved selskaber.

– Det var som skjalv han ved hvert ord, skjalv, så ordene blev slet ikke ord, men bare en gurglen, der klemte sig ud af hans magre hals.

Og pludselig sagde jeg, greben af medlidenhed med det stakkels væsen og bud, der sad der og uafladelig krammede denne hovedbedækning af en hat (ja … medlidenhed var det. Det var fra første færd medlidenhed, der drev mig og som blev ved at drive mig. Skridt for skridt, skønt jeg vidste det … vidste, hvor det ville ende – –) jeg sagde og på én gang meget venligt:

– Men nu må De være rolig – og ikke bange, hr. Crangier. Så går vi ind i prøvesalen og ser, hvordan det går.

– Ja, tak, sagde han og stod op som en sprællemand.

– Kommer De så? spurgte jeg, der allerede var ved døren.

– Ja, fløj det fra ham og han blev stående.

Og på en gang sagde han – og jeg vendte mig uvilkårlig –:

– De kan forstå, det for mig ville være så umådelig en lykke.

– Ja, ja, sagde jeg (og tænkte igen: Herre Gud, hvor den mand har sultet): Nu går vi ind.

– Vi prøvede. Han var umulig. Men han forstod Elias. Han havde sikkert nok sultet efter brød og efter målet, akkurat som Elias efter underet. Ved hvert ord han sagde, så han hen efter mig så angst, som skulle han halshugges, og hver sætning hakkede i hans mund som en båd, der redningsløst er på grund, hakker i stenene.

– Jeg sagde til mig selv: Den mand har talent og han bliver aldrig skuespiller. Han er Elias og han er fuldkommen latterlig.

– Mens han blev ved, første akt, anden akt, rollen ud – som en forpustet og fortvivlet svømmer, der gennem en brænding vil nå til bredden. Øjnene tog han ikke fra mig, til han standsede og – ventede med sine sprinkelfingre borede ind i sine håndflader.

– Ja, ja, sagde jeg: De kan beholde rollen. Vi vil forsøge (og inde i min hjerne sagde jeg: Han er Elias og han vil ødelægge det hele) – da jeg på en gang følte hans hånd om min med et tag som af en knokkel:

– Å, tak, det vil Himlen lønne Dem for, sagde han og han blev ved at klemme min hånd.

– Og jeg sagde til mig selv, ja, det sagde jeg – hvorfor og hvordan var det muligt? – men jeg sagde, som i spøg til mig selv ... måske som i spøg:

– Hvis du sagde nej, ville du også slå ham ihjel.

– *Også* slå ham ihjel ...

Manden fra Norden løftede et nu hånden fra sine knæ og hans øjne gik hen over vore ansigter:

– Også slå ham ihjel. Altså vidste jeg det allerede den gang. Vidste allerede da, ved vort første møde, alt hvad der ville komme og ske. Eller jeg var idetmindste advaret – varet som ved et signalflag hejst *der* helt inde i min bevidsthed – – et faretegn på banelegemet – – og jeg agtede ikke tegnet.

Han tav et øjeblik.

Som en mand, der efter et hvil atter begynder at gå, langsomt, fordi vejens mål endnu er fjernt, blev han ved:

– Men fortællingen er lang.

– Han var gået, mennesket, og direktøren kom ind.

– Han sagde kun: Hvordan var han så? Han var vel umulig – hva'?

– Direktøren blev stående og flyttede sine fødder på gulvet (Ja, det var mærkeligt – også han var besynderligt urolig den dag, som om også han, ja, som om også han følte sine hænder inde i et hjul):

– Og så?

– Vi prøver ham, sagde jeg.

– Og pludselig lo direktøren.

– Nå ja, til Helvede, De har ansvaret, sagde han.

– Jeg lo eller jeg ville le:

– Men, svarede jeg, under prøverne må De sågu' give ham noget at spise. Den mand har sultet for længe.

– Vi gik ind til prøven. Jeg ved ikke selv hvorfor jeg den hele dag var så adspredt eller så så adspredt ud. Men Bratt sagde to gange til mig:

"Er dette her rigtigt?" – som om han havde mærket, at jeg hørte kun halvt. Og, nu husker jeg det godt, jeg hævede også prøven meget tidligere end jeg plejede.

– Da den var forbi, sagde Bratt og alle skuespillerne stod der endnu:

– Har vi så fået en Elias?

– Ja, sagde direktøren.

– Det var også på høje tid – og hvem er det blevet?

Direktøren tøvede et lille nu:

– Det er en hr. Crangier, svarede han.

– Hva' for no'et (det var Rakel, der råbte det) – Crangier – det er ikke muligt – – ham, som de lo ud af konservatoriet ...

Og de begyndte at le, alle i et kor – mens der var én, der råbte:

– Crangier, det er ham, der slår søm i væggene ...

Det var rigtigt, det var rigtigt: Mens mennesket havde prøvet, havde han uafladeligt ført de knyttede hænder frem og tilbage foran sine egne skuldre, som om han med begge hænder ville spigre søm fast i en væg.

Skuespillerne var blevet ved at le, da direktøren sagde:

– Sceneinstruktøren har valgt ham.

– Jeg havde jo ikke valgt ham, jeg havde sagt, jeg ville prøve ham, jeg havde selv sagt, han var umulig. Men nu, hvor disse folk blev ved at le, sagde jeg pludselig og som den mand, der har

kommandoen: Ja, det har jeg og jeg vil håbe, jeg får ret i at have valgt ham.

– Og jeg gik.

– Da jeg kom ned på gaden, var jeg kommet til at tænke på andre ting. Da på én gang – De ved, det kan gå sådan – mine øjne falder på et menneske ovre på det andet fortov: Det var utroligt, så det menneske gik, gik på sine ben og løftede dem alt for højt – sådan helt op i luften. Han gik, som en krop uden sjæl ville gå, ja, som en krop ville gå, når sjælen var fløjet af den og kroppen kunne blive ved at gå. Nej, det var det latterligste, jeg havde set … Det var …

– Så så jeg, at det var Crangier, mennesket derovre.

– Jeg så, han skråede over til mig – , mens jeg blev ved at se på hans ben. Men pludselig gik han anderledes. Nå, gudskelov, tænkte jeg: han kan altså gå som et menneske.

– Jeg ville kun, sagde han, spørge Dem …

– Spørge Dem, om det endnu står fast, at jeg skal spille rollen?

– Jeg så på ham og igen på hans øjne:

– Ja, svarede jeg, naturligvis står det fast.

– Og i et ryk bøjede mennesket sig igen ned – ligesom før, ligesom i kontoret, og greb min hånd og klemte mine fingre sammen og løb uden at sige et ord, henad gaden.

– Jeg blev ved at se efter ham, som han løb – med knæene op i vejret. Der er en nervelæge, som en gang har sagt mig, at den måde at gå på er tegn på en vis slags galskab eller forløber for den.

– Ja, sagde jeg til mig selv. Manden er halvgal og han har du altså bestemt skal spille Elias …

– Da jeg kom hjem, lå der et brev til mig. Det var fra de nordiske digteres forlægger. Herren havde hørt om de vanskeligheder, som beredtes og truede opførelsen.

"Men," skrev han, "nu at opgive noget, vil være det samme som at opgive alt. Jeg idetmindste ville ikke påtage mig et sådant ansvar."

– Jeg læste det brev to gange og jeg kan endnu se hvert af dets bogstaver så tydeligt, som lå brevet her foran mig på dugen. Så satte jeg mig ved mit bord og svarede: "Hindringerne, om hvilke De har hørt, er lykkeligt og alle overvundne. Opførelsen vil finde sted med den rollebesætning, som jeg personlig har fastslået og til den tid, som fra første færd har været bestemt."

– Og mens jeg skrev, vidste jeg, at nu skrev jeg altså ned, at jeg var bunden til hr. Crangier ...

– Det er altså bestemt, sagde jeg til mig selv, bestemt – hvad der så vil ske.

– Prøverne begyndte, prøverne mellem ham og mig. Jeg turde ikke lade ham prøve sammen med de andre. Tale rollen kunne han. Når jeg betragtede ham stift, uden at tage øjnene fra ham, talte han rigtigt og roligt. Tag det nu langsomt, sagde jeg og så ind mellem hans to pupiller – og han hverken stammede eller hvæsede, men talte som Elias, som den, der ville give ti liv for at tro og som ikke kan det ...

– Og jeg sagde til mig selv: Det går. Han bliver Elias.

– Til, lige med ét, mens han talte, St. Veits-dansen fløj i ham – en fremmed vilje, som ikke var hans og ikke var min, rev og sled i ham, så han skjalv på alle lemmer og dansede på sine vanvittige ben.

– Stille, behersk Dem dog, menneske, råbte jeg, mens han så angst som *den*, hvis øjne snart skal briste, blev ved at stirre på mig og ikke kunne styre den oprørske sprællemandskrop, som dirrede i alle sine led.

– Hold dog inde, råbte jeg: hold op.

– Og ligbleg, lænet til væggen, stod han og blev ved at føre de oprakte hænder frem foran sig – manden med sømmene.

– Ned med de arme, skreg jeg ude af mig selv (nej, nej, dette gik ikke – det gik aldrig) og hans arme faldt ned, som var de døde af et slagtilfælde.

– Sæt Dem, sagde jeg og tvang mig til ro. Sæt Dem og tal, mens De sidder.

– Han satte sig i en armstol, mens han skjalv endnu.

– Vent et par minutter, sagde jeg, og han ventede, med øjnene klistrede på mig, som så han på en glasperle.

– Nu, så, tal nu.

Jeg bøjede mig over ham, støttende begge mine spændte arme mod stolarmenes kant:

– Nu.

– Og han talte stammende.

– Læg Deres arme overkors.

– Han lagde armene over kors …

– Nu, tal nu.

– Ja.

– Og han talte uden stammen, uden skælven – som han skulle …

Pludselig brast det frem fra Carvilles blågrå ansigt:

– De måtte jo dræbe ham.

Manden fra Norden drejede langsomt sit hoved:

– Ja, sagde han; jeg dræbte ham.

Vi tav alle. Selv Raolo Bratianu havde lænet nakken mod væggen og en sitren gik hen over hans opadvendte ansigt, hvis øjenlåg var lukkede.

Manden fra Norden sad atter med hagen i sin hånd:

– Crangier sad dér i stolen i en time, og jeg veg ikke, men blev ved.

– Tilsidst blev manden helt rolig.

– Stå nu op, sagde jeg, midt som han var i en sætning og han stod op og blev ved at tale og bevægede sig og gik og flyttede sig og talte og var Elias og helt rolig.

– Himlen være lovet, sagde jeg til mig selv og fulgte ham tomme for tomme og aflod ikke:

– Det går, det går, sagde jeg til mig selv:

– Du sprænger ham – men det går.

Manden fra Norden vendte ansigtet med et kast og han sagde hen mod Carville:

– Ja, jeg sagde til mig selv: Du sprænger ham – men det går, sagde jeg *løst hen*. Eller *lod* jeg kun, som var det løst hen, fordi jeg ville, at det *skulle* gå.

– Ti først og sidst skulle der sejres. Det vidste jeg og det ville jeg.

Raolo Bratianu sagde ud i luften uden at røre sig:

– Fortæl videre.

Men som om han ikke kunne løsrive sig fra sin egen tanke, blev nordboen ved:

– Og alligevel, hver gang jeg i alle disse år, roligt og *sagligt*, har gennemtænkt det altsammen, er jeg dog nået til den slutning: "Jeg handlede tillige af medlidenhed." Jeg handlede

(jeg lyver ikke) også af medfølelse. Men af hvilke grunde handler vi overhovedet, eller ved vi såkaldte mennesker nogensinde, hvad der driver os? Og hvis vi kendte vore egne grunde til at handle, mon vi da ikke ville blive så forfærdede overfor "drivfjedrene", at vi mistede modet og magten til at handle? Og alligevel var det også af medlidenhed, jeg gjorde, hvad jeg gjorde. Jeg kan bevise det: En dag, da jeg havde afbrudt prøven, da jeg pludselig havde slynget min stok i gulvet og havde sagt:

– Dette nytter ikke. De kan gå ... og vendte mig om, stod Crangier *der* i krogen forfærdet, ligesom klemt ind mod døren, som en mand, der har fået en næve ind i sin side.

– Hvad er der dog, menneske? sagde jeg.

– Ingenting, svarede han og rettede sig, men hans øjne så ud som en hunds, der er pryglet til døde under en pisk.

– Og lidt efter sagde han med en lille bitte stemme – å, det var knap et menneskes stemme:

– Altså ... er den nu taget fra mig?

– Og jeg svarede, fej foran dette ansigt og denne afmagt og denne sult:

– Nej, nej, Crangier ... Men De kan jo ikke.

– Jo, svarede han og nikkede som et tiårs barn (han havde sådan nik):

– Hvis De blot ikke bliver træt.

– Og jeg sagde meget mildt, overvunden af hans tro, af hans nød, af hvad ved jeg:

– Nej, nej, De ved jo godt, jeg bliver ikke træt.

Og lystigt lagde jeg til:

– Men spiser De nu også noget, Crangier?

– Jo, tak, svarede han og nikkede lykkeligt: Jo, tak.

– Nå, sagde jeg, så gå hjem og spis noget og – kom igen imorgen.

Nordboen tav på ny. Men lidt efter fortsatte han, vendt mod mig:

– Og efter hver prøve var skuespillerne forsamlede og deres skæve smil lurede på mig, og de spurgte så deltagende, som spurgte de til en nær pårørende, der lå for døden og som de skulle arve: Hvordan går det med manden med sømmene?

– Tak, sagde jeg, det går udmærket.

– Og jeg lovede mig selv, de skulle ikke få ret og de skulle ikke sejre.

– Og forresten – gik det. Det gik så godt, at jeg en dag turde vise frem, hvordan det gik. Jeg bad Bratt, om han næste morgen ville se Crangier. Morgenen kom, og Crangier vidste ikke, at nogen skulle se ham. Da Bratt kom ind, sagde jeg kun til ham:

– Ja, så prøver vi altså. Idag har De publikum, Crangier. Tag Dem nu sammen.

– Det havde givet et sæt i Crangier, som om al hans krop trak sig sammen, nej, som om hans hjerte trak sig sammen og blev til en bitte klump som en knyttet næve. Alt hans blod skød op i hans ansigt – det var første gang, jeg så, at han havde blod ...

– Begynd, sagde jeg (og jeg vidste ikke selv, at således som jeg talte fast, og stødte ordene frem, frem lige ind mod hans ansigt, sådan taler en hypnotisør til sit medium, når seancen skal reddes, – mens Bratt havde sat sig henne ved væggen, med fremstrakt overkrop, som en sportsman ved væddeløbene, på tribunen.

Nordboen førte begge hænder op til sit ansigt og gned sine tindinger med de sammenpressede fingerspidser to gange:

– Det gik. Han spillede helt godt. Scenen med faderen forløb. Første akt forløb ... Han var, stod og flyttede sig og talte og var til som han skulle – så vidt han kunne, når han gik i søvne. For manden gik i søvne ...

– Han går i søvne, sagde jeg til mig selv.

– Og grebet af en frygtelig angst, en angst overfor det umulige eller det unaturlige, en angst, der stivnede min tunge til en pind i min mund, så jeg knap kunne tale (og jeg gav jo replikkerne og gjorde det uden lyd og han mærkede det ikke) sagde jeg til mig selv: Du må vække ham – du må få ham vækket ... om det gjaldt hans liv, må du få ham vækket ...

– Mens han blev ved at tale og give svar og flytte sig og gå omkring som en søvngænger går og flytter sig.

– Og jeg beroligede mig selv: Ja, manden går i søvne, men måske vil ingen mærke det. Han spiller jo fortræffeligt. Lad dog være at vække ham. At vække ham ville være synd.

– Men hans øjne blev ved at gøre mig bange. Hans øjne vidste ikke, hvad han sagde. Det var, som de var faldet endnu længere ind i deres huler og de brændte derinde som i et par små ovne – inde i deres huler brændte de op, mens jeg sagde til mig selv: Gid Bratt ikke ser hans øjne – –

– Men han havde vistnok set dem.

– For da det var forbi (jeg så ikke efter Crangier, da det var forbi. Jeg ville ikke se efter ham) og vi var kommet ind i kontoret og vi havde stået noget, sagde Bratt pludselig:

– Ja det vil altså gå. Hvis De da ikke har slået manden ihjel forinden.

– Jeg gav mig til at le:

– Forinden – ikke, sagde jeg.

– Men naturligvis, sagde Bratt, er det udmærket. Og at finde nogen anden er vel umuligt.

– Ja, ikke sandt, det vil være umuligt? sagde jeg og jeg så Bratt ind i ansigtet, som den, der vil og må have ret og medhold: Og at tage rollen fra ham ville desuden være synd ...

– Jeg gentog de ord, netop de ord jeg havde sagt til mig før: at det ville "være synd"; og Bratt svarede (men han så ikke på mig, han stirrede lidt ud ad vinduet, ud mod den grå mur, mens han sagde):

– Ja, det ville vel også være synd.

– Ja, sagde jeg, jeg tør i hvert fald ikke tage det ansvar på mig; og jeg klappede i mine hænder:

– Prøven begynder, sagde jeg.

– Og vi prøvede alle sammen med Crangier. En tårnlinedanser har den fornemmelse eller mangel på fornemmelse, som jeg havde under den prøve.

Nordboen rakte hånden ud efter sit glas:

– Er her ingen vin? spurgte han.

– Her, svarede Raolo og skænkede i hans glas.

Manden fra Norden drak:

– Vi prøvede hele første akt, men jeg standsede, hvor fjeldet skrider. For "skriget" havde Crangier endnu ikke lært. Under prøven havde der været ganske lydløst mellem kulisserne (pludselig havde jeg sagt, midt på min line sagt til mig selv: Hvor de lister omkring – som dyr, i en manege, bag jerngitret) og også, da det var forbi, var der ganske tavst: "Ja, prøven er sluttet," gentog jeg, og heller ingen talte, mens de gik. Crangier havde sejret ...

Da jeg kom ind i kontoret, sagde jeg til direktøren, som stod der:

– Nej, hvorfor skulle man vel tage rollen fra ham?

– Rollen, fra hvem? spurgte direktøren.

– Fra Crangier, mener jeg.

– Men, kære ven, er De gal? Hvem taler om at tage rollen fra ham? Vi er simpelt hen forbløffede … Det er jo utroligt, hvad De har udrettet med det menneske.

– Og pludselig tagende sig i det lagde han til:

– Men jeg vidste det jo, da jeg gav ham rollen. Jeg sagde til mig selv: Det er endelig en rolle for Crangier. Crangier han er manden.

– Og pludselig oprømt, strålende, åbnede han døren og råbte ud i gangen: Crangier, Crangier, er De der – kom herind.

– Men da Crangier kom ind, røg direktøren lidt tilbage:

– Hvad er der med Dem? sagde han (sådan så mennesket ud) – –

– Ingenting, svarede mennesket.

– Det var jo udmærket – men hvad er der med Dem? Er De syg? Nu må De spise – spise ordentligt …

– Ja.

– For fremtiden, sagde direktøren (og jeg lagde godt mærke dertil, at han på en gang blev urolig igen og flyttede på sine ben og så bort, ud ad vinduet mod muren) … for fremtiden vil De sandelig nok få råd til at spise Dem mæt …

– Ja, det vil De, kære Crangier, sagde jeg, og pludselig lagde jeg til: Og det kan De takke direktøren for …

Direktøren havde vendt sig, og han gjorde en bevægelse med sine hænder:

– Å nej, å nej, sagde han, hr. Crangier er Deres mand. Og det ved hr. Crangier også godt.

– Crangier havde set mig ind i mit ansigt:

– Ja, sagde han kun og havde bøjet sit hoved.

– Og foran det ansigt sagde jeg (husk, at at jeg sagde det) sagde jeg hastigt:

– Men, Crangier, hvis De tror, hvis De selv tror, at De ikke kan …

– Men bedste ven, sagde direktøren: At han ikke kan – ikke kan. Vi har jo set, at han kan.

– Nå, farvel Crangier, sagde han og slog ud med sin hånd: De kan ved kassen hæve halvtredsindstyve francs.

– Jeg havde sagt til mig selv, da jeg så ind i Crangiers løftede øjne: Nej, han spiller altså. Du kan ikke gøre ham den sorg … du lader ham spille.

– Men da døren havde lukket sig, sagde direktøren (i hvilken tankeforbindelse? Havde han da virkelig gættet alle mine tanker?):

– Ser De, kære ven, der er jo risiko ved alting … og han begyndte at tale om en førsteforestilling på Ambigu …

Nordboen tav.

Tjenerne havde lukket alle salenes døre op. Men skønt regnen blev ved at falde, var luften lige tung.

Francis Ewelyn havde drejet hovedet og sagde:

– Det uvejr vil vare hele natten.

– Det vil det, svarede jeg, da ingen anden ville tale.

Manden fra Norden havde stirret hen for sig, og da han talte på ny, var det tørt og langsomt, som om han refererede eller som én, der fører noget til protokols:

– Vi prøvede videre. Hver morgen prøvede jeg bestandig alene med Crangier … Jeg havde endelig lært, hvordan vi hurtigere kunne vinde fremad. Jeg lod ham stille sig tæt ved siden af mig, med skuldren mod min skulder. Sådan stod vi, mens jeg med et greb holdt med min udspilede hånd om hans arm:

– Tal nu, sagde jeg.

– Og han sagde rollens ord, mens hele hans legeme skjalv og vi hele tiden stod skulder ved skulder.

– Det blev udmærket.

– Vi havde kun "skriget" tilbage. Mennesket kunne ikke lære det skrig. Han skreg med et skrig (og han skal skrige af rædsel), der ville få selve kælderrotterne til at le. Jeg fandt tilsidst på en udvej. Der stod i prøvesalen et stort skab, Himlen ved, hvordan det var kommet der. Det var stort og sortmalet og så ud, som det var en gammel ligkiste, der stod op ad væggen.

– En dag lukkede jeg skabsdøren op:

– Gå ind i skabet, sagde jeg.

– Crangier blev stående.

– Gå ind i skabet, gentog jeg, men pludselig sagde jeg – å, hvor jeg allerede havde lært at hykle og kaste fra mig –:

– Det vil sige, hvis De da tør.

– Kun hvis De tør, sagde jeg endnu en gang, mens jeg holdt på skabsdøren og jeg var overbevist om, jeg turde give mit hoved på, at han var mørkeræd til døden.

– Jo, jeg tør, svarede han og løftede fødderne … ja, løftede dem nøjagtigt sådan alt for højt som den dag på gaden – og han gik ind i skabet og jeg lukkede døren.

– Skrig så, råbte jeg.

– Han skreg.

– Igen, råbte jeg.

– Han skreg igen.

– Højere ...

– Ja.

– Igen ...

– Således lærte han tilsidst at skrige af rædsel for mørket.

Manden fra Norden nikkede langsomt, og mens han krængede sin mund nedad, sagde han:

– Man kan lære et menneske alt.

Og idet han pludselig så fra den ene af os til den anden, sagde han:

– Vil De høre mere?

Ingen af os svarede. Carville havde dækket ansigtet med sine hænder.

– Det var altså – og herren fra Norden sad atter som før med hagen støttet mod sine hænders knoer – førsteforestillingen, som endelig var kommet. Jeg arriverer altid tidligt de aftener, mens der endnu ingen er og der er mørkt og ingen kan se mit ansigt. Kun maskinfolkene lister omkring, lydløse på deres fødder, som nogle skygger. Også de hvisker, til pludselig en strøm af ord kan stå ud af deres munde som et skiddent springvand, og de tier igen og lister videre.

– Også den aften var jeg kommet tidlig, og skuespillerne, der ikke kendte mig i mørket, havde sneget sig forbi mig uden hilsen for at lukke sig inde, hver med sin angst – mens jeg målte scenen op og ned.

– Jeg var blevet ved at vanke op og ned, da jeg oppe i hjørnet, hvor bagtæppet skulle hejses ned, oppe i hjørnet i mørket stødte

på et menneske og greb om en arm.

– Hvem er det? sagde jeg og fo'r sammen: Armen var så kold, at den var som en stang jern at tage om gennem tynde klæder.

– Det er mig, Crangier, kom det fra et par læber, som næppe kunne åbnes.

– Jeg svarede kun:

– Det er på tide, De ta'er tøjet på Dem.

– Ja, svarede stemmen: Men jeg ville kun se Dem.

– Nu var det på tiden, sagde jeg og jeg formelig sled hans hænder af mig (var det i en trang til, i det sidste øjeblik, at løbe fra ham, kaste ham og hans til side som noget, der ikke vedkom og ikke skulle vedkomme mig?):

– Nu var det på tide, De stolede på Dem selv.

Crangier var blevet stående i mørket:

– Ja, sagde han ganske sagte.

– Og han var gået.

– Den mand gør mig forrykt, sagde jeg til mig selv. Og jeg betvang igen mit ansigt og hilste på belysningsmanden, der var begyndt at sysle ved sit bord, og på maskinmesteren og på regissøren. Ved førsteforestillinger er der aldrig nogen, som har blik i deres øjne. Det er bare no'en runde, døde glaskugler, alle øjne.

– Ja, sagde regissøren, og hånden, han rakte mig, var at tage om som en fisk: det vil jo alt afhænge af hr. Crangier.

– Mener De? svarede jeg. (Jeg skulle altså ikke komme bort fra Crangier og i samme nu sagde jeg til mig selv: Og nu har du tilmed gjort mennesket fortvivlet).

– Jeg talte med dekorationsmaleren, der snakkede om sine fjelde på bagtæppet. De lignede tre sukkertoppe fra

Spitsbergen. Og med rekvisitøren, der uafladelig løb ud og ind, med svingende arme og lovpriste nogle umulige møbler, der så ud som havde han hentet dem hos patagonierne.

– Ikke, min herre, ikke, min herre, det interiør er Norge, sagde han: det er virkelig Norge?

– Jeg sagde til mig selv:

– Du må først og fremmest trøste Crangier og jeg vendte om lige foran direktøren (som var påklædt til at modtage fremkaldelser) og gik ned på skuespillernes gang.

– Er De der, Crangier? råbte jeg foran hans dør.

– Ja, svarede han.

– Jeg gik ind, hvor han sad foran sit spejl. Hans overkrop var nøgen. Hans skuldre lignede to afhuggede pinde.

– Jeg gik hen til ham:

– Nå, sagde jeg og gjorde min stemme umådelig venlig: Hvordan går det?

– Tak.

– Er De *meget* bange?

– Ja.

– Marcel, sagde jeg (hvor vidste jeg fra, han hed Marcel – nå, jeg må vel have hørt det):

– Kære Marcel! sagde jeg og tvang mig til at lægge min hånd ned på hans hoved (hans hår var meget tyndt og det var, som var det ikke vokset på hans hoved, men bare sat fast): Nu skal De ikke være angst mere, bare ikke angst, hører De.

– Ja, hviskede han og jeg fornam under min hånd rykkene gennem hans legeme som hos et barn, der vil græde.

– Det gik jo så godt igår på generalprøven, sagde jeg.

– Ja, tak, hviskede han som før.

– Nu gælder det blot om at have mod, sagde jeg og blev ved at klappe hans hår, mens jeg fornam, han blev roligere under min hånd.

– Bare at have mod Marcel, sagde jeg (og jeg tænkte: Dette gør du klogt i. Du behandler ham komplet som en magnetisør).

– Tak, hviskede han og løftede sine øjne imod mig, mens jeg slap hans hoved.

– Men nu må jeg gå, sagde jeg og gik hen mod døren; i det samme drejede Crangier hovedet:

– Hvor står De? spurgte han med pludselig opspigrede øjne.

– Jeg står i den første kulisse, svarede jeg: Vær nu blot ikke ængstelig.

– Jeg lukkede døren, og mens jeg gik, tænkte jeg og var blevet fuldkommen rolig: Ja, jeg behersker ham som en magnetisør: Når jeg altså bliver stående i kulissen, vil det sikkert gå. Og hvad der kommer bagefter, må altså komme som det kan. Hvad der er nødvendigt, er nødvendigt. Det er mig, som har ansvaret overfor dem alle og jeg må på- tage mig ansvaret – for alles skyld.

– Og fra samme øjeblik *vidste* jeg, at jeg ville slå Crangier ihjel. Tvungen af nødvendigheden ville slå ham ihjel.

François Carville gjorde med sine hænder en bevægelse frem over bordet, som manden fra Norden så.

Men han vedblev:

– Det var sådan. Fra det nu, hvor jeg følte hans hoved under min hånd, vidste jeg, at jeg ville dræbe det menneskevæsen og jeg havde allerede (sålænge må jeg altså helt inde i min bevidsthed, derinde, hvor der yngles og hvor der er mørkt, have

bearbejdet og gjort mig fortrolig med tanken) alle grundene beredt, alle de grunde, hvorfor jeg *måtte* gøre det.

– Men rolig var jeg blevet. Jeg har aldrig, sålænge mine to øjne har set en anden ind i ansigtet, været så rolig.

– Da jeg kom op på scenen, var alt i orden. Direktøren kom hen imod mig, mens jeg gik rundt og gav de sidste ordrer:

– Det er meget varmt iaften, sagde han.

– Ja, svarede jeg.

– Han trådte hen til tæppet. Vi hørte bag det salens susen. Det er en susen som af vinden mellem klitter ...

– Direktøren så ud gennem det lille hul.

– Dumas er her, sagde han.

– Og Henri Becque.

– Og Sarah ...

– Hans øjne løb frem over logerne.

– Og Réjane.

– Med Portoriche.

Det lød, som slog han for hvert et navn åndeløst et søm i en fane.

– Det er jo kun godt, svarede jeg og pludselig skjalv mine ben, mens mit ansigt forblev roligt.

– Direktøren vendte sig fra tæppet:

– Hvor står De iaften?

– *Der,* svarede jeg og pegede ud i kulissen.

Direktøren lo:

– Dér kan De lige holde øje med Crangier, sagde han og spurgte:

– Kan der ringes?

– Ja ...

– Regissøren gik frem og de elektriske klokker lød. Hannah og fru Sang kom ind. Fru Sang bad mig hjælpe sig med at ordne hendes seng.

– Ja, frue, svarede jeg og jeg ordnede tæpperne.

– Hun lagde sig op og spurgte med en stemme, der lød som klaprede tænderne i hendes gummer:

– Ligger jeg, som jeg skal?

– De ligger udmærket, frue.

– Hun lagde hovedet tilbage på puderne:

– Jeg har aldrig været så angst, sagde hun.

– Det behøver De ikke, sagde jeg, og pludselig lagde jeg til – brat:

– Det er jo ikke Dem, der skal dø.

Manden fra Norden drejede de tre ringe på sin lillefinger og nikkede:

– Det er ikke Dem, der skal dø – jeg sagde de ord og ville slet ikke have sagt dem. Jeg havde altså bestemt, at jeg ville ta'e det på mig, at jeg, koste hvad det ville, ville ta'e forbrydelsen på mig og jeg var allerede kommen såvidt, at jeg måtte forråde mig og tale om den. Men madame, hun ligesom vågnede midt i sin angst og sin seng og stirrede, gloede op på mig – til hun skiftede udtryk igen og vel havde tænkt ved sig selv: Nå, han er altså i virkeligheden mere forrykt end alle vi andre …

– Så tal blot højt, sagde jeg, og anden gang hørte jeg regissørens klokke:

– Er alt på plads?

– Ja, min herre.

Mine øjne fløj kulissen rundt. Jo, der stod Crangier, i første kulisse, med hovedet strakt frem og de stive øjne fæstede på

mig: Å, om jeg dog kunne *sprøjte* liv i de øjne.

– Vel, tæppe.

Tæppet dirrede et nu under regissørens knap (husker De lyden?) … så var det oppe; da et menneske greb mig i min arm. Stille! sagde jeg og troede, det var Crangier. Men det var direktøren. Jeg ved ikke hvor jeg skal være, sagde han, og jeg så svedperlerne sad som en krans om hans øjenbryn. Stille, gentog jeg, og han gik. De var begyndt at tale på scenen. Jeg hørte og hørte ikke – jo, deres hosten dernede hørte jeg.

– De hoster, sagde regissøren, og jeg vidste ikke, at jeg var begyndt at gå op og ned ad gulvet.

– De vil snart holde op, svarede jeg og vidste ikke, at jeg havde flyttet mig igen – hen til Crangier, hvor han stod, mens fru Sang derinde, hun talte og blev ved at tale.

– De hoster, sagde jeg.

– Gør de? svarede Crangier og fo'r sammen, og, stirrende mig ind i mit ansigt, sagde han: Ja. Og i det sekund, han havde sagt det, sagde jeg til mig selv – og hørte intet af hvad på scenen var og skete: Crangier ser ud som en gal af øjnene.

– Tankerne glider fra ham. Han ser ud som en gal af øjnene.

– På én gang hørte jeg regissørens stemme, bag mig – åndeløs:

– Hør, de er blevet stille.

– Og jeg hørte med et salens stilhed og at Sang var inde, at Sang talte, som han skulle, og at salen var stille – mens jeg blev ved, som jeg havde gjort det længe (nu vidste jeg, jeg havde gjort det længe) at føre min flade hånd med udspilede fingre op og ned bag Crangiers ryg, op og ned bag hans rygrad. En tomme fra hans rygrad.

– Hør, de er stille.

Det var direktøren, der talte.

– Ja, de er stille, gentog regissøren og, nær ved hinanden så de to herrer ud, som indsugede deres ansigter salens lytten.

– Hannah kom ud for at hente børnene.

– Nu er det Dem, Crangier, sagde direktøren.

– Ja, svarede Crangier og min hånd strøg hastigt hen over hans hoved.

– På scenen blev de ved at tale, i salen blev de ved at lytte, tættere, tættere lyttede de, Sang gik ud og Hannah ind igen:

– Hurtigt, hurtigt, råbte jeg efter hende, mens bifald lød.

– Nu, nu.

– Jeg havde grebet Crangier om hans håndled og klemt til som man klemmer om en hals, man vil kvæle:

– Nu, nu.

– Ja, ja, svarede han og hans øjne levede:

– Hvisk det til mig.

– Ja, svarede jeg og slap ham og bøjede mig frem, og lige ind i hans øren hviskede jeg det: Mo'er, mo'er, der er hans første ord.

– Tak, tak.

– Nu.

– Styrt så ind – og pas på dørtærsklen.

– Han var derinde og han havde skreget sit "mo'er-mo'er".

– Godt, svarede jeg og faldt tilbage mod stolpen, hvor jeg stod.

– Det gik, sagde direktøren og regissøren på en gang – de to maskinkarle var pludselig gåede helt frem, helt frem i kulissen, så man måtte kunne se dem i salen.

– Men pludselig flyttede jeg mig og skubbede mig ind imellem dem – frem.

– Hvordan var det, han talte? Hvordan var det han førte sin stemme ...

– Hvordan var det dog det lød?

– Jo, jo – til Helvede ... som en grammofon ...

– De var alle blevet stående, maskinfolkene også, lyttende allesammen.

– Hvordan er det, Crangier taler, hviskede direktøren.

– Da vendte jeg mig og jeg sagde højt (mens jeg følte det, som om min egen rygsøjle skælvende dirrede i min nakke):

– Han taler fuldkommen rigtigt, sagde jeg.

– Ja, næsten, svarede direktøren, der var blevet gråhvid som et stykke fajance.

– Jeg rørte mig ikke:

– Gå bort, så han kan se mig, sagde jeg.

– Crangier havde rejst sig fra moderens seng ... mens en mumlen eller mindre end en mumlen, en lyd som man flyttede på sig, lød fra salen – –

– Gå, gentog jeg:

– Nu havde Crangier vendt sig ... nu så han på mig, hen mod min plads og – – han talte rigtigt. Men øjnene, øjnene ... jeg kunne altså ikke beherske hans øjne.

– Jeg må, sagde jeg til mig selv, jeg må kunne vinde magt over hans øjne.

– Og, mens jeg samlede al min vilje og al min nervestyrke i mine udspilede hænder, førte jeg dem frem foran mig, medens jeg stirrede på Crangiers ansigt og hele mit legeme sitrede.

– Regissøren var ikke gået. Han stod bagved mig, som ville han belure mig (og det ville han også, jeg er vis på det, han og Bratt, de to vidste, hvad der foregik, de vidste, hvad jeg havde for med Crangier). På en gang sagde han:

– De tager livet af den mand. Men det går.

– Jeg *må*, jeg må, sagde jeg til mig selv med øjnene stukne i Crangiers, der talte, som han skulle, mens salen var blevet stille igen ... stille, helt stille, til klappene faldt ...

– Scenen var endt og Sang var gået til kirken. Fjeldet skulle skride – fjeldet var en vældig persienne, hvis brædder med rabalder styrtede sammen i kulissen. Akten afhang af fjeldet, og jeg måtte løbe hen til persiennen. Jeg skulle også vinke, vinke til Crangier, når han skulle skrige – oppe fra scenebroen, hvor han stod, skulle han skrige sit: "Fa'er – fa'er" ... først i rædsel, så i tvivl og sidst i jubel.

– Jeg løb. Nu ramlede persiennen. Så vinkede jeg og han skreg ...

– Det lykkedes. Og som en stormvind fo'r Crangier mig forbi og ind på scenen og skreg igen sit:

– "Fa'er, fa'er!"

– Jeg lyttede, lyttede igen: Grammofonlyden – grammofonen. Og i kortere tid end en tanke er, stod jeg igen i kulissen og så Crangier med den løftede arm "slå søm ind" over sin sovende mo'ers seng.

Manden fra Norden lo kort og hastigt:

– Men persiennen havde reddet os, og på tilskuerpladsen skreg de deres bravo, som rasede der en orkan ...

– Op, op, skreg direktøren, og tæppet rullede op, ned og op.

– Op, op, råbte han og kyssede mig med et på begge kinder – og en gang til, da han pludselig skreg fra kulissen, hvor vi stod, ind på scenen:

– Ud, ud, ud med Dem, skreg han ind til Crangier. Og jeg så mennesket, der stod derinde, stadig i gruppen, ved siden af Rakel, ved moderens seng, dukke sin ryg, trække den sammen som under slaget af en pisk, og gå med hænderne foran sig, strakt frem som en blinds – gik han.

– Crangier, Crangier, råbte jeg – – men han hørte det ikke.

– Op, op, skreg direktøren.

Tæppet gik op og bifaldet blev stærkere.

– Kom, kom, råbte direktøren, og mens han næsten løb af glæde, sagde han og lo:

– Ja, kære De, når vi blot kunne stryge den første scene.

– Første scene i anden akt var Crangiers.

– Han begynder akten – – han er alene, når han begynder akten.

– Jeg borede min pegefingers negl ind i min tommelfinger, men sagde roligt hen imod ham:

– Hvorfor? mens han blev ved at le:

– Nå, augurerne har s'gu lov at smile, sagde han og slog jerndøren op til trappen, hvor et par svære arme fløj ned om hans hals og to teaterkys smældede ned på hans kinder: Kære ven, kære ven, hvilken sejr ... Det var Blanche Pierson, der, rød under pudderlaget, snørt i rosa (hun lignede i sit atlask en fastelavnstønde) favnede til højre og favnede til venstre, mens en lille bitte mandsperson, *så* stor, vimsede rundt omkring hendes skørter som en glad hund, der rakte bagben mellem hendes kniplinger:

– *Oh, c'est beau – très cher – c'est étrange.*

– Vi kom ikke frem. Hele trappen summede, mens damer med slæb over armene skubbedes og stødtes og herrerne, oppe og nede, råbte over deres skuldre frem og tilbage, viftende med deres klaphatte – mens Bjørnsons fremmede navne, Sang og Bratt, skar gennem den syngende larm som pistolskud i luften, og et ord lød, et ord over alle, et ord fra de hundrede læber, som udstrålede det, dette ene og samme ord, deres undren og begejstring og forundring:

– *Étrange, étrange,* sang det fra alle læber, og jeg pludseligt så Réjane, Gabrielle Réjane, midt på trappen – blottet, med skælvende næsebor, hidset som en væddeløber, der hører dommerens klokke, førte hun uafladelig de lynende fingre gennem det røde hår; og jeg så to japanere, med forundringsåbnede munde, runde som to sugefiskgab, stod de, omflydte af skørter, i deres sorte redingoter som to udråbstegn midt i vrimlen – da Robert Rumiéres greb om mit håndled med sin venstre sitrende hånd:

– *Étrange, étrange.*

– Robert Rumiéres havde bøjet sin mund ind mod mit øre:

– Kom, kom, det er sejren, hviskede han og hastigt: Men har han meget mere at sige:

– Hvem? (Og jeg vidste, hvem han mente.)

– Han – Elias – han er gal.

– Crangier.

– Og han, maleren, han, jeg har glemt hans navn, han, som har malet de nye kirkeruder i Reims, han havde hørt det og vendte sig mod mig og sagde:

– Ja, kære ven. Vanviddet står ham ud af øjnene.

– Ja, hviskede Rumiéres og havde ikke sluppet mit håndled: Denne Crangier er gal. Jeg kunne slå ham ihjel.

– Så sagde jeg – hvor jeg turde? jeg ved det ikke. Men jeg turde altså. Jeg spillede kortet ud og sagde:

– Jeg synes, hr. Crangier er den bedste.

– Den bedste … Robert bed ordet over, og mens jeg trykkede min klaphat ind mod mit ben, så dens fjedre bøjedes som en vånd, sagde jeg igen og højere, højt, så højt, at det kunne høres helt over til væggen og gennem alle stemmer:

– Ja, jeg synes unægtelig, at hr. Crangier er den bedste.

– De havde alle hørt det, og det var, som blev der stille et sekund, medens tyve og tredive ansigter vendtes imod mig – mens jeg bestandig krammede min hat og jeg så fra ansigt til ansigt … å, jeg vil aldrig glemme de ansigter. (Og jeg sagde til mig selv: Mon det vil lykkes dig? Kan du også kvæle den sunde fornuft.)

– Til jeg gentog og atter højt:

– Ja, hr. Crangier kommer sikkert den skandinaviske opfattelse nærmest.

– Hvor skal du hen? sagde Rumiéres.

– Jeg skal op på scenen.

– Og jeg borede mig frem over syv slæb, og forbi fem kritikere, og jeg hørte to herrer le: Ah, Crangier – og borede mig videre frem, op ad trappen, videre som en søvngænger, der vandrer ad en tagrende, til jeg på én gang så på fru Morgenstjerne, lige foran mig, i sin gyldne kåbe, og hørte hendes stemme ned imod mig:

– Det går galt, hviskede hun: slå asenet ihjel.

– Jeg nikkede kun og åbnede jerndøren, som jeg havde nået. Jeg gik hen ad gangen og bankede på hos Crangier:

– Crangier, Crangier ...

– Ingen svarede.

– Crangier, Crangier, bankede jeg igen og manden svarede ikke. Så gik jeg derind.

Manden fra Norden tav et halvt sekund og da han fortalte igen, talte han som satte han sine tænder i hvert af sine egne ord:

– Han lå på gulvet, udstrakt, tværs over gulvet ... jeg ville råbe, kalde på ham og kunne ikke: Crangier, Crangier. Jeg lagde mig ned, så jeg lå på mine knæ, foran ham, på mine knæ: Crangier, Crangier ...

– Nej, han var borte –

– Fråden stod ud af hans mund og jeg tog om hans pinde af skuldre: Crangier, Crangier.

– Nej, han var borte –

– Jeg løftede hans overkrop op og dunkede den tilbage mod gulvet:

– Crangier, Crangier.

– Nej, han var borte. Manden var fra'et og borte.

– Så stod jeg op og rettede min ryg i vejret.

– Om han var død, må han op. Han *må* vækkes, den dreng skal ikke ødelægge det. Han må op. Han skal spille.

– Jeg vil sejre.

– Ja, det sagde jeg. Nu løj jeg ikke. Jeg vidste, hvorfor jeg handlede og hvorfor jeg havde handlet. Nu vidste jeg det.

Manden fra Norden stemmede sine hænder mod bordets kant og talte hastigere:

– Det drejede sig om minutter. Ja, om otte minutter skulle tæppet gå. I de minutter handlede jeg så klart som den morder, som aldrig kan blive opdaget.

– Jeg drejede nøglen om og stillede mig foran hans fødder:

– Crangier, kaldte jeg igen: Crangier – og jeg kaldte så tydeligt, som man ville kalde på et lig, mens jeg ikke tog øjnene fra hans ansigt.

– Crangier.

– Han rørte sig ikke.

– Jeg bøjede mig frem og løftede hans hænder og holdt dem mellem de sammenlagte mine:

– Crangier.

– Nu, nu ...

– Crangier.

– Ja, hans ansigt begyndte at sitre ... å, han vågner. Han døer – men han *skal* vågne:

– Crangier.

– Jeg så, at han hørte og at han ville bevæge sine læber – og bukkende mig helt ned over ham, i en frygtelig vilje omspændende, næsten dækkende hans livløse legeme med mit, gentog jeg:

– Crangier.

– Det er mig.

– Hører De, Crangier, det er mig.

– Og mens jeg holdt mit ansigt en tomme fra hans, slog han øjnene op (det lykkes, det lykkes, tænkte jeg).

– Crangier – kender De mig? Det er mig.

– Der gik nogle ryk som dødskamps-ryk gennem det udmagrede legeme.

– Ja, hviskede han.
– Så stå op, sagde jeg og rejste mig selv.
– Stå op (og mine øjne badede hans ansigt). Det er på tiden.
– Han rejste sig.
– Sæt Dem, sagde jeg.
– Og han satte sig.
– Hører De, hvad jeg siger? sagde jeg og blev foran ham.
– Hans blik var vristet i mit.
– Ja, jeg hører.
– Og forstår De mig?
– Han førte hånden frem mod kanten af sit bord som for at have støtte:
– Ja, jeg forstår Dem.
– Så tag Dem sammen, Crangier, sagde jeg og talte bestandig på samme måde:
– De skal spille anden akt.
– Ja, nu.
– Og endnu hårdere sagde jeg:
– Og De var umulig i første.
– Hans legeme skjalv:
– Ja, sagde han.
– Han talte som en tigger, ja, som en tigger, jeg ofte så i Rue Lacepède, i en af mine venners port, sådan talte han:
– For jeg så Dem ikke.
– Nej, sagde jeg: jeg var gået. Det var min fejl.
– Og idet jeg pludselig forandrede min stemme og førte min hånd hen mod hans hår, sagde jeg:
– Fejlen var min, kære Marcel, det var min fejl.

– Å nej, å nej, det var mig, der ikke havde kræfter, hviskede han, og han strakte hovedet tilbage som for at komme tættere til min hånd: De er så god imod mig.

– Jeg så mit eget smil i spejlet, mens jeg blev ved at stryge hans hår:

– Ja, ja, sagde jeg og blev ved at føre hånden hen over hans hoved, mens Crangier havde lukket sine øjne.

– Deres hånd linder, sagde han: det er, som den bragte liv.

– Synes De? sagde jeg kærtegnende, med den samme stemme, og jeg tog ikke mine øjne fra spejlet – jeg ville, jeg måtte se mig selv, ville se, hvordan jeg *så ud*, medens jeg myrdede et menneske.

– Sig så scenen, sagde jeg.

– Crangier åbnede øjnene:

– Ja, og mens årerne overbrede sprang frem i hans skælvende tindinger, sagde han sin scene som læste han, under en sidste villen, bogstav for bogstav og lyd for lyd frem af en stentavle – og jeg havde klæbet mine øjne i hans.

– Godt, godt.

– Nu var der også liv i Deres øjne.

– Var der? Tak.

– Gør Dem så færdig.

– De går da ikke, sagde han, og han vendte sig som i angst.

– Nej, svarede jeg (og jeg tænkte: Nej, vær du kun rolig, jeg slipper dig ikke mer, jeg skal nok blive.)

– Tak … hvor De er god.

– Han ville rejse sig og tage et eller andet og kunne ikke, for fødderne ville ikke bære ham.

– Jeg har ikke kræfter, sagde han, greben af en ny angst.

– Vent, sagde jeg. Og jeg åbnede døren og råbte på en påklæder.

– Bring mig min champagne, sagde jeg, og mens vi ventede, holdt jeg Crangiers hånd, der skjalv i min som kroppen af en skræmt fugl.

– De skal drikke et glas, sagde jeg: det vil give Dem kræfter.

– Påklæderen kom tilbage, og bag døren, som jeg spærrede ham, sagde han, mens han rakte mig flasken og glasset:

– Regissøren spørger, om der kan begyndes.

– Jeg tog uret frem og i en tone, som gjaldt det kun at udregne forestillingens længde, svarede jeg:

– Der kan begyndes om to minutter.

– Drik så, sagde jeg og skænkede. Han drak en smule, mens de elektriske klokkers lyd dirrede gennem huset: Lidt endnu, sagde jeg. Han drak igen og så på den gule vin, mens han sagde og smilede mod glasset:

– Mo'er har altid sagt, at vin var gift, for at holde mig fra at drikke.

– Tak.

– Lidt endnu.

– Det er det måske også, svarede jeg og betragtede mig selv i spejlet.

– Han drak igen.

– Så, skynd Dem nu.

– Han gjorde sig færdig. Der var bestandig den samme glans i hans blik som før – den rette.

– Kom så, sagde jeg.

– Han stod op og jeg fulgte. Han gik rank. Han gik ind på scenen og prøvede gelænderet, til hvilket han skulle læne sig.

– Dér står jeg, sagde jeg og pegede på min plads – fem alen fra, hvor han stod.

– Tak, sagde han, med et blik, som ville han måle de skridt, der skilte os.

– Så, Crangier, sagde jeg og førte en sidste gang hånden over hans hår. Han greb den med sin, der var kold som stål, og med et smil – å, et smil, der var ubestemt som et lille barns – sagde han:

– Å, mester, jeg er til mode som jeg skulle dø –

– Men, og han samlede sig igen: nu kan jeg.

– Regissøren kom med uret i sin hånd.

– Tæppet kan gå, sagde jeg.

– Crangier havde lænet sig til sit gelænder og nikket hen imod mig – kort og bestemt … Å, sådan havde jeg før set et menneske nikke med sit hoved, Emile Henry, da han løb frem mod guillotinen.

– Tæppet var oppe, og i samme nu, på sekundet steg en forvirret uro op fra salen – en rømmen sig, en halvlatter, der ikke brød løs, en uro som af krydsende vejr stod op fra salen: De havde set Crangier … og uroen blev hysset ned.

– Det er dem, der har hørt om den skandinaviske opfattelse, tænkte jeg.

– Og Crangier gik og han talte og han *var* …

– Han var Sangs søn, Elias.

Manden fra Norden holdt inde og sveddråberne stod over hans pande som havde det været i dette nu, han skulle påtvinge et andet og afmægtigt legeme sin vilje og sin sjæl.

François Carville havde lænet sit hoved til rumænierens skulder.

Manden fra Norden rettede sit legeme:

– Det var en torden, der brød løs, da han gik. Crangier var kommet ud – som en fortumlet og en drukken stod han lænet til kulissen: Hør, hør, sagde jeg, mens de i salen blev ved at skrige og jeg tror ikke han hørte …

Og jeg vendte mig og gik. Det var altså noget, der var sket og – (manden fra Norden krængede sin mund) under hele resten af aftenen skænkede jeg ikke Crangier en tanke. Ville jeg ikke huske ham eller var han virkelig glemt – som den, der kan gå? Jeg ved det ikke. Jeg ved kun, at jeg huskede ham slet ikke.

– Før alt var forbi og scenen allerede var Rumiéres ventede nedenfor trappen – da faldt det mig ind: Å, Crangier; du må dog sige manden farvel …

– Jeg gik hen ad gangen og bankede på. Mennesket skulle lige til at gå. Han havde sin hat, den elendige hat, i hånden: Jeg ville netop, sagde han, vi ville netop … (Og jeg så ikke på ham, jeg turde ikke se på ham. Jeg havde ikke tænkt på ham den sidste time, ikke fra det nu, jeg gik fra ham – – og nu, da jeg var kommet ind i dette firkantede hul af et rum, turde jeg ikke se på ham, ikke se ham ind i hans ansigt).

– Vi ville just, sagde han og han pegede: Det er min mor – gå op for at takke Dem.

– Og jeg så hen på en lille kone – å, nej, egentlig ikke lille eller hun var kun *blevet* lille … som om hun var sunken i knæ så hun ud, med en underlig mantille på, med noget sært dangel, og med et par øjne helt inde under panden, no'en øjne, der havde syet for meget eller var blevet altfor tørre …

– Ja, vi kan ikke takke Dem, sagde hun og tog om min hånd med nogle ru knogler: jeg kan jo ikke takke … men han er min

eneste. Vi er kun to og han er så god … og tårerne faldt fra hendes kinder ned på mine hænder – så hedt er blod ikke som de tårer var …

– Jeg ved ikke, hvad jeg svarede. Jeg tænkte kun ét: Her må du væk fra – du må ud … Og jeg så på én gang Crangier – at han stod lænet til stolen og havde to altfor store røde pletter på sine kinder.

– Men nu er han træt, hørte jeg moderen sige og hun tog ned om hans hoved.

– Ja, svarede jeg: nu skal De hvile, Crangier.

– Farvel, frue, og jeg lo.

– Farvel, Crangier – –

– Farvel …

– Hvor har du været? spurgte Rumiéres, der var gået ud og stod og ventede foran sin vogn.

– Jeg har sagt farvel, sagde jeg og steg op i vognen.

– Kør mig hjem.

– Vi skulle spise bag Operaen.

– Jeg er for træt, svarede jeg.

– Han kørte mig hjem og jeg sov hele natten som en kulsjover. Næste morgen rejste jeg til St. Germain. Min læge havde forlangt det. Desuden har jeg altid elsket terrassen i St. Germain, hvor de grønne vinstokke hænger over alle skrænter. Det er som så man fra de terrasser ud over hele det lyse Frankrig. Jeg var der en dag, og da jeg den næste dag hen mod aften kom hjem fra min tur, siger portieren: Der er en herre inde i konversations-værelset, som venter på Dem.

– En herre – jeg ventede ingen.

– Ja, en herre fra Paris.

– Jeg gik ind. Det var direktøren. Han stod og så ud ad vinduet.

– Er det Dem? sagde jeg: hvad vil De?

– Har De hørt det? spurgte han.

– Hvilket?

– Crangier er død.

– Jeg bevægede ikke en mine, da jeg spurgte:

– Ja så.

– Hvoraf?

(Å, og jeg var så rolig, så overrasket-rolig som den morder, der ikke vil opdages, er på mordstedet, hvor øvrigheden fører ham hen til påvisning.)

– Men direktøren kun gentog og førte hånden hen over panden:

– Han er død ...

– Og idet han så på mig (og alene ved hans blik sagde jeg til mig selv: Aha, nu vil du vælte ansvaret fra dig – vælte det over på mig):

– De siger, det var en hjernerystelse. Han råbte til det sidste på Dem.

Manden fra Norden havde tiet. Ingen af os talte og kun Raolo røg, betragtende røgens slyngede slanger.

– Lad os gå, sagde så François Carville.

– Ja, sagde jeg: vi må gå. Det er sent. Vi rejste os og gik ud i haven. Uvejret var helt draget bort. Fra blomster og bure og træer slog en besynderlig luft – ram eller bitter – op omkring os.

De store lysbærere var allerede slukkede. Kun de små og gullige lamper brændte endnu mellem træerne – som visdomsfuglenes brustne, endnu i døden opspilede øjne.

Om "Sælsomme fortællinger"

Forfatter: Herman Bang (1857-1912).
Org.udgave: *Sælsomme Fortællinger.* Gyldendalske Boghandel / Nordisk Forlag, København og Kristiania 1907.
Denne udgave baseret på: Førsteudgaven.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af Benjamin West (1738-1820): *The Pilgrim Mourning His Dead Ass* (1800).

ISBN 978-87-7979-957-8

2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-202-9 (Ølstykke 2010).

www.ebib1800.dk

